Quarterly

SANJHA PUNJABI VIRSA

PROF. (R) DR. ABDUL RAZZAQ SHAHID

Chief Editor

WORLD CENTRE FOR PUNJABI

25 Nisbat Road, Lahore, Pakitan.

World Centre for Punjabi 2024

1. The matter in this issue may be used for research citing the source clearly; Any part of it may also be reproduced or included in other publications provided Punjab dey Rang is quoted as source.
2. The matter appearing in any of the sections of Punjab dey Rang expresses the views of its author/contributor and not necessarily subscribed by DSRCF or any of its functionaries.

PUBLISHED BY:

Prof. (R) Dr. Abdul Razzaq Shahid

Diretor, DSRCF

25 Nisbat Road, Lahore, Pakistan.

Ph: +92-42 37312080 – Whatsapp: +92-316-0770117

Email: wordcentreforpunjabi@yahoo.com

Website: www.worldcentreforpunjabi.org

https://www.facebook.com/profile.php?id=61557503945160

Editor

Faisal Arshad Butt

Imran Ahmad

Advisory Committee

Dr. Gurdarshan Singh Dhillon

Prof. Himmat Singh

Prof. Dr. Jasbir Kaur

Dr. Davinder Pal Singh

Sardar Gurmail Singh Khalsa

Dr. Mujahida Butt

Prof. Dr. Mirza Moin Uddin

Prof. Dr. Muhammad Tariq Baloch

Price: Pakistan Rs. 500/-

Foreign: US $ 10

CONTENTS

1.	*Editorial*	***04***
2.	**Lahore Fort: Study through Centuries** *Faisal Arshad Butt*	***05***
3.	**Samay Di Gall:** • **International Webinars** • **MoUs**	***09***

EDITORIAL

Hurrah! The first issue of “Sanjha Punjabi Virsa” is here for your rhand. This is the first issue of "World Center for Punjabi". It must required some updates. The quarterly magazine was originally scheduled to be published in late March or early April. There are many reasons for this. First of all, this is the first attempt of “World Center for Punjabi”, there are many things to keep in mind while starting any work.

World Center for Punjabi aspires to grow together with Punjabis living all over the world. Wherever Punjabis are settled all over the world, we request them to join us in promoting Punjabi language, literature, art and culture so that together we can serve Punjabi in better way.

In February 29th at Oriental College Lahore, on February 1st and 2nd at our World Centre for Punjabi auditorium. In month of Mr. Fakhar zaman organized the 3days punjabi international conference on 5th, 6th and 7th March. Our effort was to include the talks and articles from these conferences in the issue and present it as “Conference Number”. But the material was so vast that it was difficult to present it in a single issue. We will feature a separate conference-related article (Insha'Allah) in upcoming issue containing detailed reports on all three conferences.

This first issue features an invaluable English article titled “Lahore Fort: Study Through Centuries” by our editor Faisal Arshad Butt. Which contains interesting information about Lahore Fort for the readers. In the Shahmukhi section we are presenting an article titled “Guru Nanak Ji and Raga (Music)” by Hon'ble Prof. Hamidullah Shah Hashmi. Professor Sahib is a big name in Punjabi literature. We are grateful to him for this article. In the Gurmakhi section, an excellent article by Bakhshinder "Rahin Deo ji first read Shayari Sikhi" has been presented. They have a lot of passion for Journalism. We are proud to have him as our guest for several days.

A preview of the previous quarter's activities is also being shared with the readers so that the readers know what we are actual our activities.

Through this editorial note I would like to convey a message to the Punjabis living all over the world and request them to contribute through their pen. In this magazine we have allocated a special section “Pak Yatra, Sweet Memories”. In which the articles/opinions of those friends who have visited Pakistan at some point have been brought before the readers. What did they see during this trip? What felt and what sweet memories they would like to share with friends.

We are proud that we are getting countless articles for this niche. We are taking care of all of them and they will get space when the turn comes. Second, we will publish all these articles as a book series and share them with readers.

We humbly requested if the "World Center for Punjabi" started a "Tourist Help Desk" so friends from all over the world who want to visit Pakistan/Punjab religious sacred places with their family or friends, we will provide them with all possible facilities like accommodation and transports etc. Friends can contact us on our WhatsApp number or email. We will welcome them with open heart. We value your feedback.

Prof. (R) Dr. Abdul Razzaq Shahid
Chief Editor

Lahore Fort: A Study Through Centuries

*Faisal Arshad Butt**

Introduction

The brick-fort in Lahore known as Old Fort spreads not only in space over a large area but also in time that takes it back to the legendary period of Loh (1200 – 800 BC), the son of Rama, generally taken as the founder of the city of Lahore. The Citadel is located on the north-eastern side of the city perfecting its shape into a parallelogram. It is irregular in plan being about 457metres east to west by some 366 metres north to south. A fortification wall, constructed in different periods girdles it all around. However, during the British period, before handing over to the Archaeological authorities, the fortification on the southern side was pulled down and turned in to a set of large stairs so as to weaken its utility as a defense wall. The Fort right from its beginning has the reputation of being a hallmark of might and power. (Quraeshi-p.151).

Many times people visited Lahore Fort but they did not know the history of Lahore Fort, whereas the history of Fort starts with Malik Ayaz, the trusted general of Mehmood Ghazanvi and continued to be developed by successive rulers till the arrival of British in the 20th century.

Generally the visiting people were not aware of the different periods during which development were undertaken in Lahore Fort, whereas the development started with the coming of Ghazanvides and continued during the Sultanate, Mughals, Sikhs and the British.

In Baqir's Lahore (1984), the history of fort, the basics of studies are found in elaborate narration in Ahmad (1864), Farishta (1884), Nadiem (1996), Qureshi (1988), Qureshi et al deal with different aspects of the architectural features and entities of Lahore Fort.

Earlier Phases

Malik Ayaz, on becoming of Governor of Lahore in 1021, rebuilt and repopulated the city after it had been destroyed by the Sultan. He built a masonry-fort between 1037 and 1040 at the place believed to be already having a mud fort then ruined. (www.idiotsandgenious.blogspot.com).

Although no exclusive and separate history of the Fort appears in the accounts of the earlier annals of Lahore yet it can easily be inferred that it suffered or flourished along with the City with every wave of the invader. However, limited excavations carried out in the present lawns of Diwan-e-Aam Quadrangle in 1959 brought to light the remains of five distinct periods, which respectively belonged to remote Hindu period, Sultanate / Ghaznavid era, Mughal Empire, Sikhs and the British bringing out almost an unbroken chronological order. (Nadiem-1996: p.59).

After its specific mention of having been built by Malik Ayaz, it is mentioned as to have met with the same natural fate during the invasions of Muhammad Sam in 1180, 1184, and 1186. (Frishta I,p.56). It was completely destroyed by the Mongols in 1241 (Siraj: p.50). However, it remained in that condition before it was rebuilt in 1267 by Ghiasuddin Balban. (FrishtaI,p.77).

When Amir Timur's army invaded Lahore in 1308, it met with the destructive action once again but to be rebuilt in mud in the

beginning of 1421, when Sultan Mubarak Shah held sway over the region. Just months later, it was again enormously damaged by Shaikha Gakkhar an adventurer from the Pothohar region. (Ahmad187). In 1432 it was taken over and repaired by Shaikh Ali. (FrishtaI,p.168).

The Mughal Period

For quite a long time then no mention of the Lahore Fort is traceable in history records until a reference to its gates appears in connection with the arrival of Prince Mirza Kamran on way from Kabul (Fazal I, p.125).In its present condition the Fort extend generally from east to west. They bear the works of four Mughal Emperors hence easily bracketed into four phases. On the extreme east are the foundations of the palace of Akbar; next comes the quadrangle of Jahangir, and lastly there is a curtain wall between two hexagonal towers, said to have been built by Shah Jahan, with additions by his son and successor, Aurangzeb Alamgir. After these four great Mughals, the Sikhs contributed to the Lahore Fort. (Latif;p.121) In order to study the Lahore Fort in its time span of four phases, each is given in the following lines:

<u>Phase One</u>

The main construction of the present Fort was started on almost a continuous note from the reign of the Great Mughal Emperor Akbar and was built in four phases. (Baqir: p.363). Akbar demolished the old mud fort and rebuilt it in burnt-brick and solid masonry. Although not many details or the date of its reconstruction is given yet the fort gets a clear mention in Ain-e-Akbari during his reign. (Baqir;p.363).To this phase are assigned the buildings of the *Masti* (or *Masiti*) Gate towards the east and *Daulat Khana-e- Khas-o-Aam*. This is regarded as the oldest of all the buildings of the Fort and is recorded to have 114 bays and*Aiwans*. (Nadiem, 1996: p.65).About 1597 when it had been damaged by fire during the Emperor's tour of Kashmir, he himself supervised its repairs while camping here on his way back. (Badauni: 734).

<u>Phase Two</u>

The second phase of the Lahore Fort starts with the building of the palace west of present *Diwan-e-Aam*, and north of the Akbar period *Daulat Khana-e-Khas-o-Aam*and is subscribed by the inscription of the year 1617-18. (Baqir;p.365, Ahmad;p.284). This complex of buildings called Jahangir's Quadrangle is mentioned by the Emperor in his memoirs to have visited for the first time on 6th September 1620 when he praised it as 'charming abodes, extremely fine and faultless, and painted and sculptured…" (Rogers;p.318) The Chhajjas (eaves) of the Dalans of this phase were supported by stone brackets in the shape of elephants, felines, lions, peacocks, etc. (Nadiem 1996: p.67).

The center of the quadrangle is occupied by a garden in the Charbagh style with spacious water tank having a square Mahtabi (platform) in the middle. The Quadrangle suffered much additions and alterations especially in the open spaces of the garden during the British period. The superfluous structures were cleared from the place by the Archaeological authorities when the original layout of the landscaping was restored. (Nadiem, 1996:p.69) On the northern side of the garden lies the Barri Khwabgah, which was used as the Sleeping Chambers of the Emperor Jahangir. This building is now being used as 'Mughal Gallery' to display the Mughal period artifacts. (Personal observation)

Among other buildings belonging to this phase include the *Makatib Khana* (Clerks Quarter) with dated inscription taking it back to 1617 CE and of huge dimensions, marking the boundary between Jahangir Quadrangle and the

buildings of Shahjahan’s period towards its west. (Nadiem, 1996: p.71-72)

Phase Three

The third phase in the history of the Lahore Fort represents the works of Shahjahan, the son and successor of the Mughal Emperor Jahangir. (Baqar: p.367)The advent of this era is borne by the dated inscription over the *Hathi Pol*, which is mentioned as to go back to 1631-32. (Baqir: p.368)

A Hall of Forty Pillars was built to protect the courtiers from rain and heat with a permanent arrangement as the portico of cloth used to be erected for temporary shelter earlier (Lahori I, p. 221-223). The building suffered immensely and perhaps collapsed during the Sikh war of succession around 1841. It was reconstructed during the British period making a random use of the red sandstone pillars, but replacing the whole roof. The outer archways were bricked up and the building enclosed within a veranda. These excrescences were removed in the early part of twentieth century, exposing the structures which presented the skeleton of the old glory. (Nadiem, 1996: p.63)

To the period of Shahjahan also belong the Khwabgah and marble pavilion erected respectively in 1633 and 1644. (Baqir;p.376) The tile-work on the outer wall, towards the River Ravi, which flowed by the north and north-west of the Fort, was originally started by Jahangir but its uniformity betrays that it was built by Shahjahan with the other complex of buildings, the earlier period portions were also repaired by Shahjahan. (Baqir;p.376) To this phase also belongs the erection or repairing of *Ghusal khana* (Bathroom) and Khwabgah (Sleeping Chamber). (Baqir;p.377)

Towards the north-western side of the Fort, Jahangir in his 19th year of accession had started work on huge buildings, the earlier plans of which were not approved by Shahjahan, who altered them and caused to build a huge complex commonly known as *Samman Burj*. The inscription over the *Hathi Pol*, however, tells of it simply as *Shah Burj* or the Royal Tower. Built in 1631-32, there is no clue to their usage, only to be assumed that they served as private quarters for the Emperor and his *Harem*. (Nadiem, 1996: p.86)

Phase Four

The Fourth Phase of the building activity within the Lahore Fort came during the last of the greater Mughal emperors, Aurangzeb Alamgir. Being a man of somber and orthodox nature he could be visualized to be shaking his head in disapproval over many of the building decorations caused by his ancestors. (Quraeshy:p.152) This phase comprises the main gate (Alamgiri Gate) with the adjacent walls, which make the eastern limits of the Hazuri Bagh. (Baqir:p.379)

Sikh Period

After the last of the greater Mughals the Lahore Fort did not witness much activity for the next 70 or 80 years. The building activity picked up once again, though at a very moderate scale, with the coming to power of Maharaja Ranjit Singh towards the turning of the 18th century. Quite a few buildings like Northern Fortification Wall with moat, Haveli Kharrak Singh, a Mandir, Atthdara, Haveli Mai Jindan, etc. were added during this period. In these additions and alterations to the Mughal period buildings the Sikhs are on record to have mutilated or defaced those earlier gems of buildings. (Nadiem, 1996: p.48)

British Period

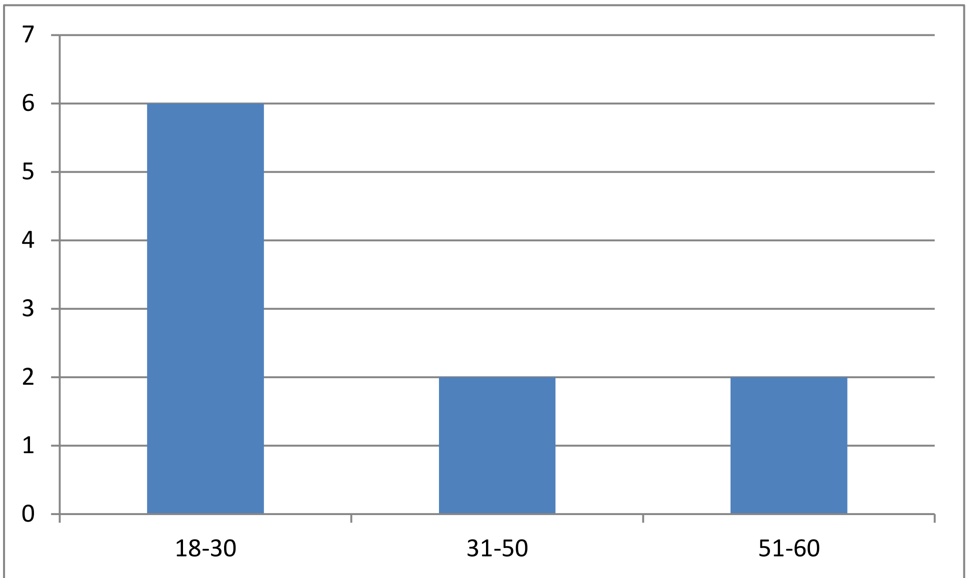

The British added some barracks and shabby small structures mostly to serve the military demands especially during World Wars. During the current era of Pakistan, the restoration of the Fort was mostly confined to removal of superfluous super-structures of British period and reusing or re-modeling of some buildings in the NW corner to house Pakistan Institute of Archaeological Training & Research. (Personal Communication).

Methodology

The methodology followed in the study of Lahore Fort was by physically visiting it. The structures built in different periods of history were closely examined in the light of studies and after meeting the professionals, who look after its management and conservation. During these visits at least six local and four foreign tourists were also met and their views taken by posing them different questions. The Pakistani visitors were of different age groups and cultural background while foreign tourists included those from Canada, Britain and Japan.

Results and Discussions

Question 1: What is your age?

Age Group	Number of People
18-30	6
31-50	2
51-60	2

Question 2: Gender?

Male	Female
6	4

Question 3: From which country do you belong?

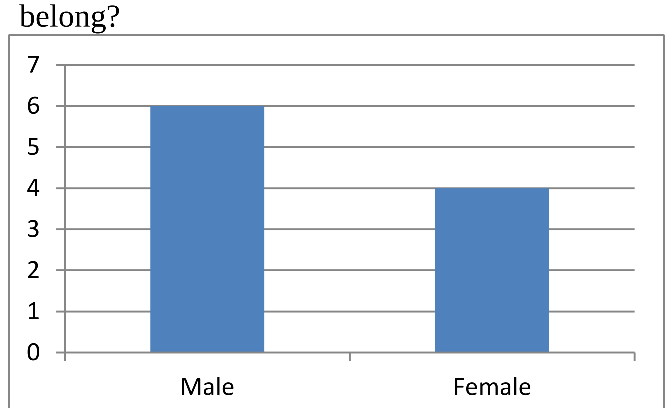

Pakistan	Japan	Canada	British
7	1	1	1

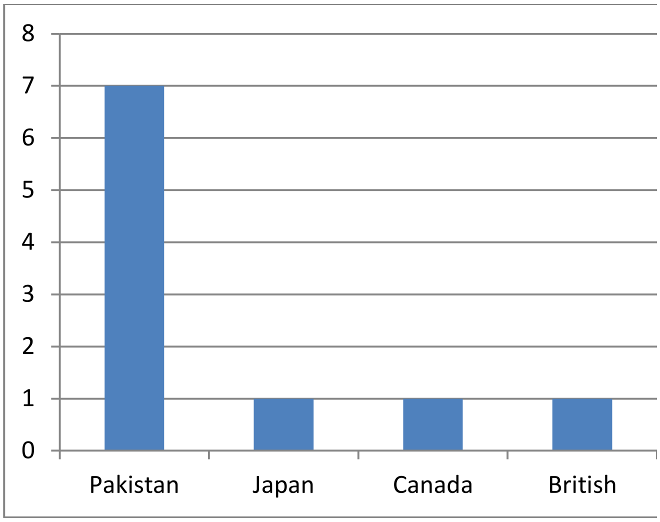

Question 4: Do you visit Lahore Fort frequently, if yes than how many times?

Regularly/ casually	Monthly	Weekly	Yearly
4	2	3	1

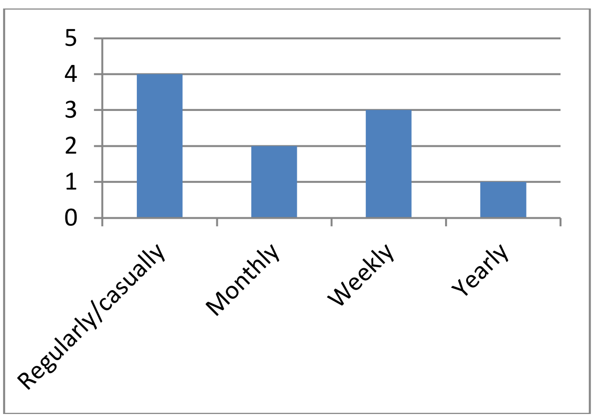

Question 5: What is your purpose of visiting the Lahore Fort?

Acquire Knowledge	Outing with Family	Recreation
1	7	2

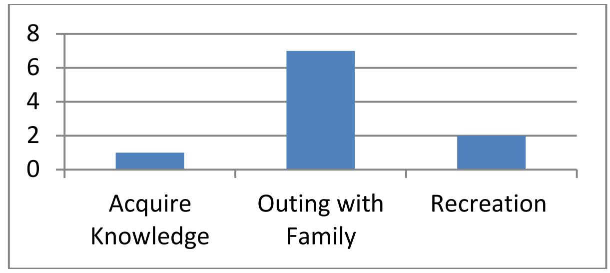

Question 6: Which thing is most attractive for you at Lahore Fort?

Entrance	Vast Lawns	Architecture	Monuments
2	4	3	1

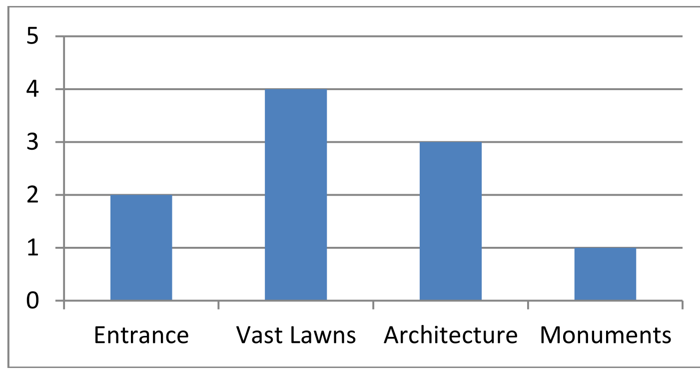

Question 7: With whom you visit the Fort?

Parents	Friends	with Class	Cousins
4	3	1	2

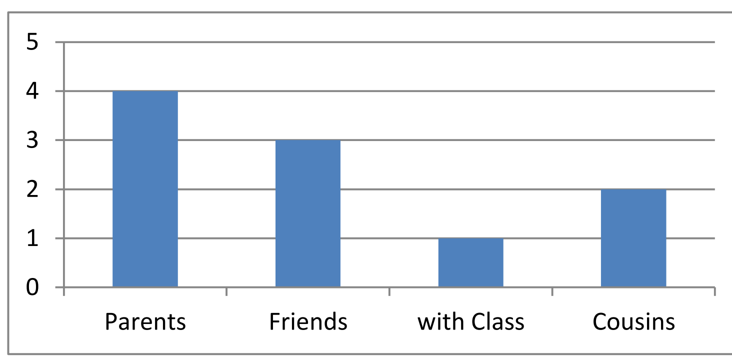

Question 8: Do you know when Lahore Fort was constructed?

Yes	No
7	3

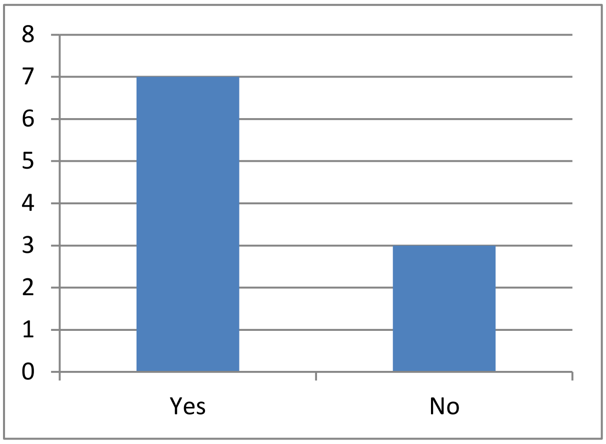

Question 9: Present form of Lahore Fort was built by whom?

Akbar	Jahangir	Ranjit Singh	British Period
2	3	3	2

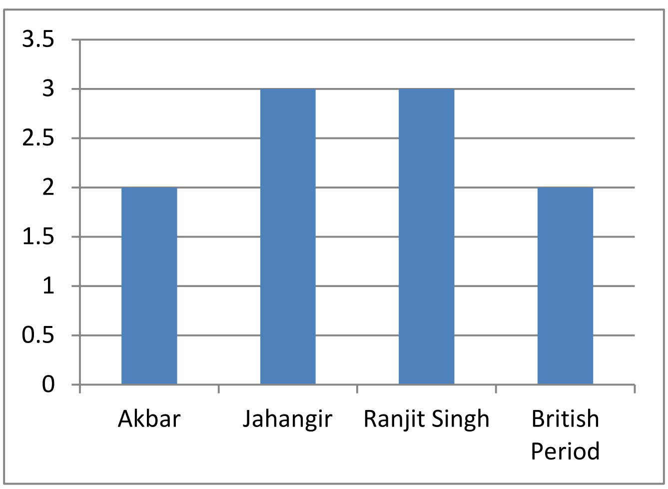

CONCLUSIONS & FUTURE STUDY

From the in-depth study of Lahore Fort, Through the Centuries, the major conclusion that is arrived at is that it was not built in a single era, rather its period to coming into being spreads over the reign of many emperors, kings, governors, rajas and maharajas. It, thus, has come out to be a unique ensemble of different monuments and architectural feats found at one place and presenting a continuous architectural history of almost a thousand years.

With such a varied period of architectural elements and faiths in one single study over to be supplemented and complimented with future study to have a clearer and most comprehensive picture over so many centuries.

The literature for future study is also properly documented at the end of this study.

References

Ahmad.K.N.(1875).*Tabaqat e Akbari*. Lucknow
Ahmaded S.(1864) *Tuzuk-e-Jahangiri*.Aligarh
Badauni, A.Q. *Muntakhabut Tawarikh – II*.
BaqirM.(1984)*Past and Present*. Lahore
Chaudhry.N.A. (1999)*Lahore Fort – A witness to history*. Lahore: Sang-e-Meel Publications
Fazal A. *Akbarnamah*,
Firishta M.K. (1884), *Tarikh-i Firishta*.Cawnpur Lahore:
LahoriA.H. *BadshahNama Vol. I*
Nadiem,I.H.(1996) *Lahore: A Glorious Heritage*.1st Edition. Lahore
Nadiem,I.H.(2006). *Historic Landmarks of Lahore*Lahore: Sang-e-Meel PublicationsQuraeshi.S. (1989)*Lahore, the City within*. Singapore
Rogers.A. &Beveridge, H.*Memoirs of Jahangir*
Siraj,*Minhaj-e-Siyasatulamsir fi tarjabatilaasar*
http://idiotsandgenious.blogspot.com/2011/04/historically-correct-literary-riveting.html
https://en.wikipedia.org/wiki/Malik_Ayaz(On the authority of Munshi Sujan Rae Bhandari, author of the *Khulasatut Tawarikh* (1596)

BIBLIOGRAPHY

Arshi. P.S. *Sikh Architecture in Punjab*, New Delhi

Baqir. M. (1984), *Lahore: Past and Present.* Lahore

Bernier. F. *Travels in the Mughal Empire*

Beveridge. H. (1920), *The Akbar Nama – 3 Vols*. Calcutta: Sang-e-Meel Publications

Balochman.H. (1873).*The Aine Akbari (Vol. I).* Calcutta: Sang-e-Meel Publications

Chaghatai. A.M. Dr., *Lahore in Sikh Regime*

Cunningham. A. (1924), *Ancient Geography of India*. Calcutta

Cunningham. J. D. (1918),*History of the Sikhs.* Oxford: Sang-e-Meel Publications

De. B.*Tabaqat-e-Akbari*, Calcutta (Eng. Tr.)Sang-e-Meel Publications

Foster.S.W. (1926), *Embassy of Sir Thomas Roe to India.* London

Gladwin.F. (1930).*The History of Jahangir.* Madras

Goulding. Col. H. R. (1924), *Old Lahore.* Lahore: Sang-e-Meel Publications

Grant.J. (1898).*History of India (2 vols.).* London

Jahangir.(1864), *Tazuk-i-Jahangiri, edited by Sayyed Ahmad Allygrah.*Sang-e-Meel Publications

Jarrel. Col. H.H. (Eng. Tr.)(1891), *Ain-e-Akbari Vols. II & III*. Calcutta

Jervis.T.B.,(1845).*Travels in Kashmir and the Country of the Sikhs.(Original in German by C.Von.Huegel).* London

Khan.M.Waliullah (1964).*Lahore and Its Important Monuments.* Karachi: Department of Archaeology, Pakistan

Lane-Poole.S. (1925).*The Muhammadan Dynasties.* Paris

Latif. S.M. *History of the Panjab.* Lahore: Sang-e-Meel Publications

Latif. S.M.(1995)*Lahore.* Lahore: Sang-e-Meel Publications

Raverty, Maj. H.G.(2006). *Tabaqat-e-Nasiri*, Sang-e-Meel Publications

Thornton. J.H., Lahore. Sang-e-Meel Publications

Tufail. M.(Ed.) (1962), *Naqoosh; Lahore Number (Urdu).* Lahore: Naqoosh

Vogel. J. Ph. (1911).*Historical Notes on Lahore Fort.Vol.I*, Calcutta: Archaeological Survey of India

Vogel. J. Ph. (1920). *Tile Mosaics of the Lahore Fort.* Calcutta: Archaeological Survey of India

Wheeler. S.M. (1950).*Five Thousand Years of Pakistan.* London: Department of Archaeology, Pakistan

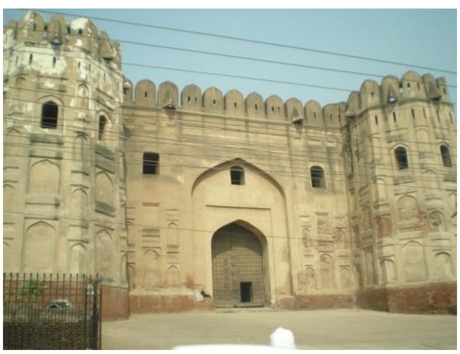

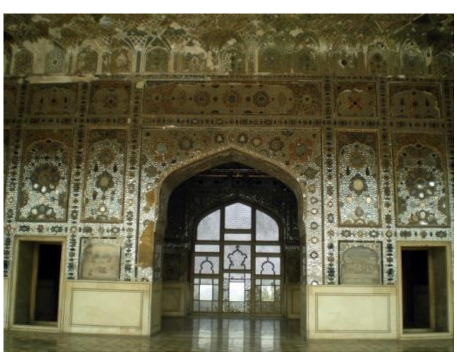

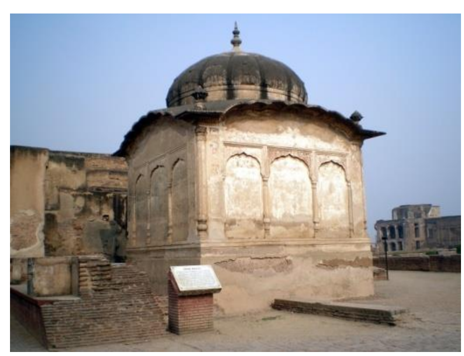

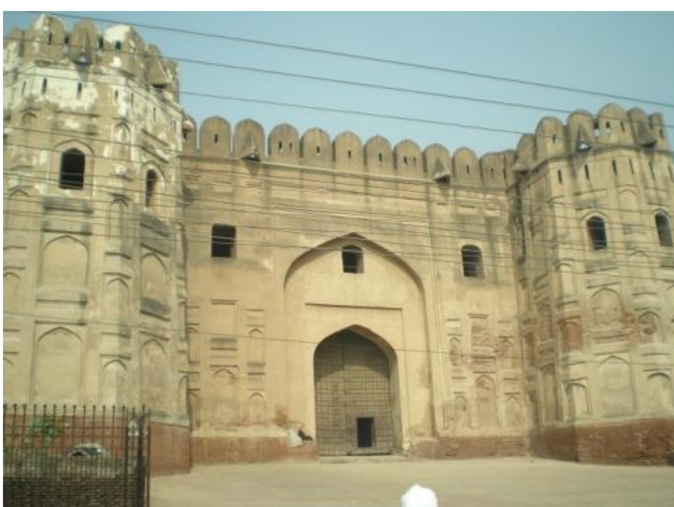

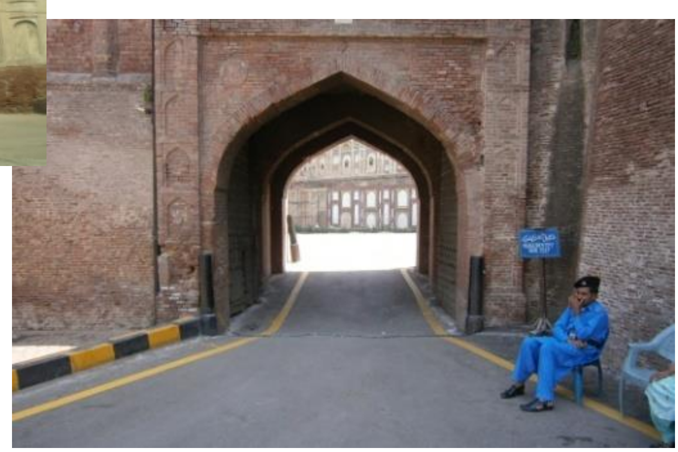

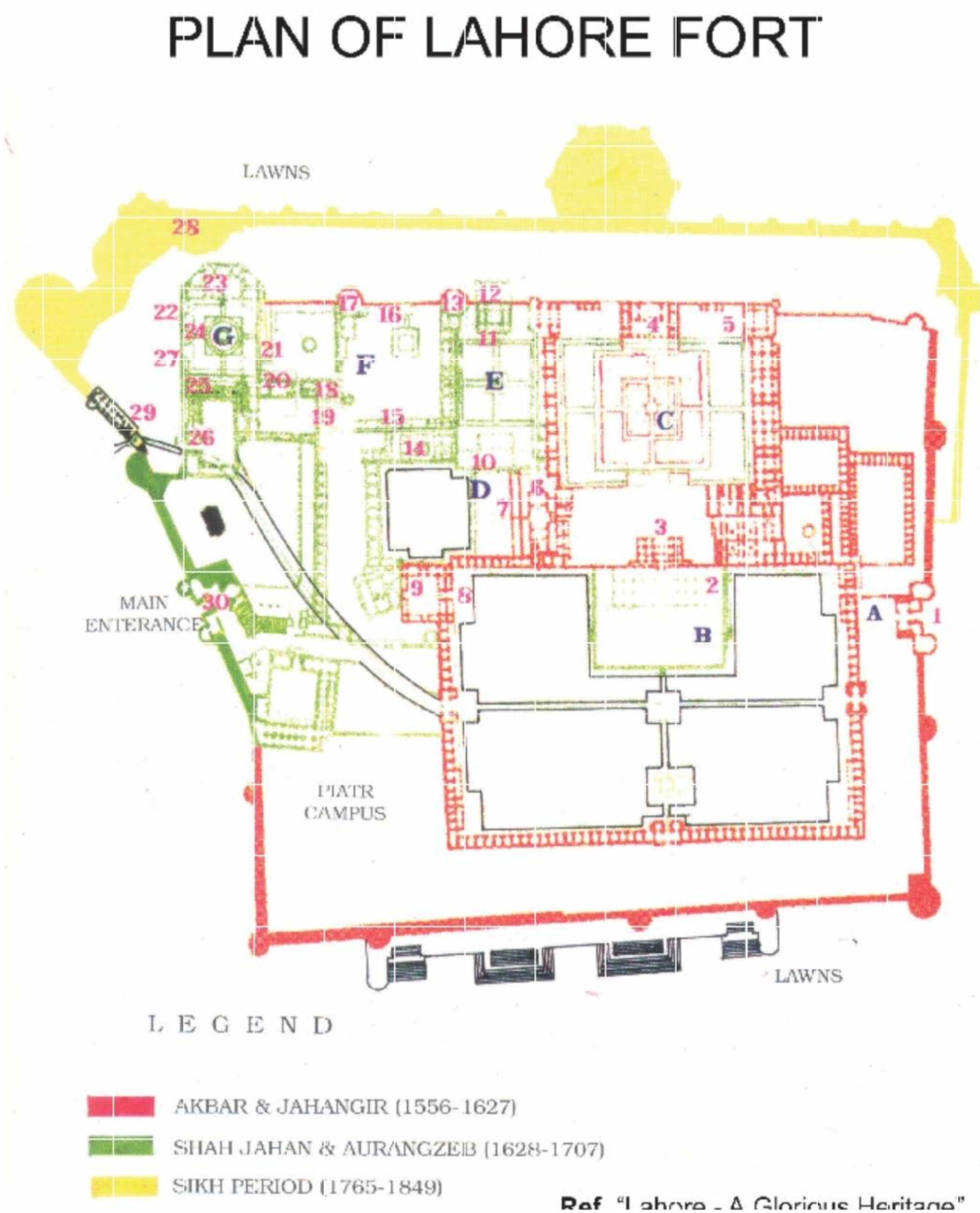

Ref "Lahore - A Glorious Heritage"

Sikh Era

Mughal Era

British Era

MUGHAL PERIOD Phase – I

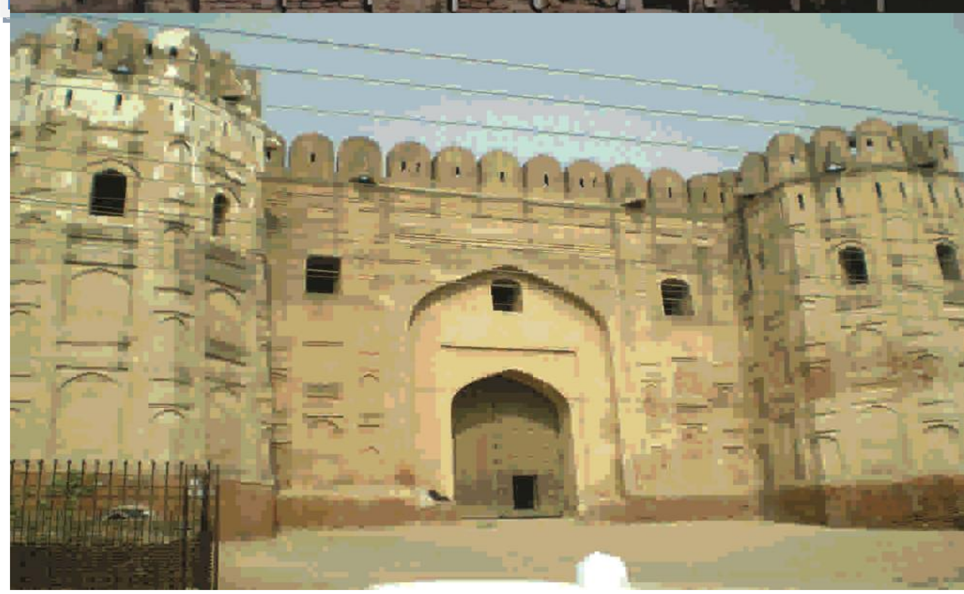

Phase – II

Jahangir's Quadrangle with Barri Khwabgah

Makatib Khana

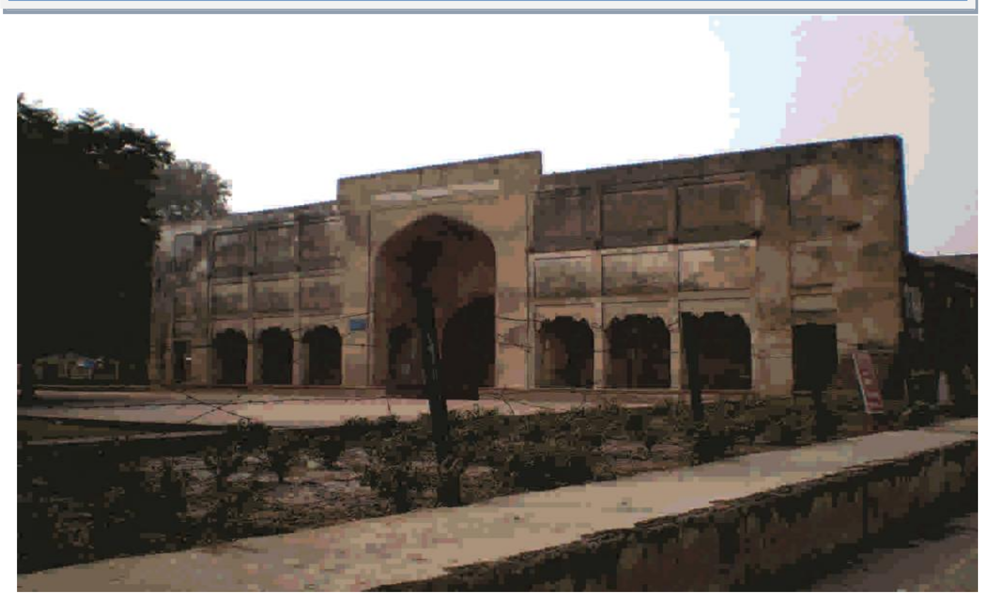

Moti Masjid

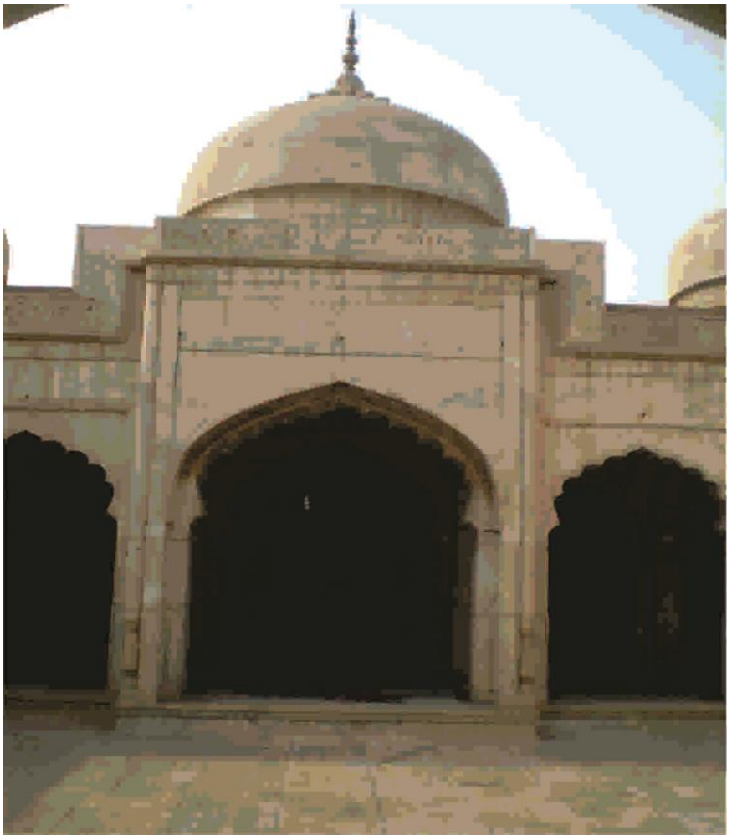

Barri Khwabgah, Jahangir's Quadrangle.

Dalan-e-Sang -e-Surkh

Jharoka (Emperor's Balcony) in Diwan-e-Aam

Diwan-e-Aam

Diwan-e-Khas

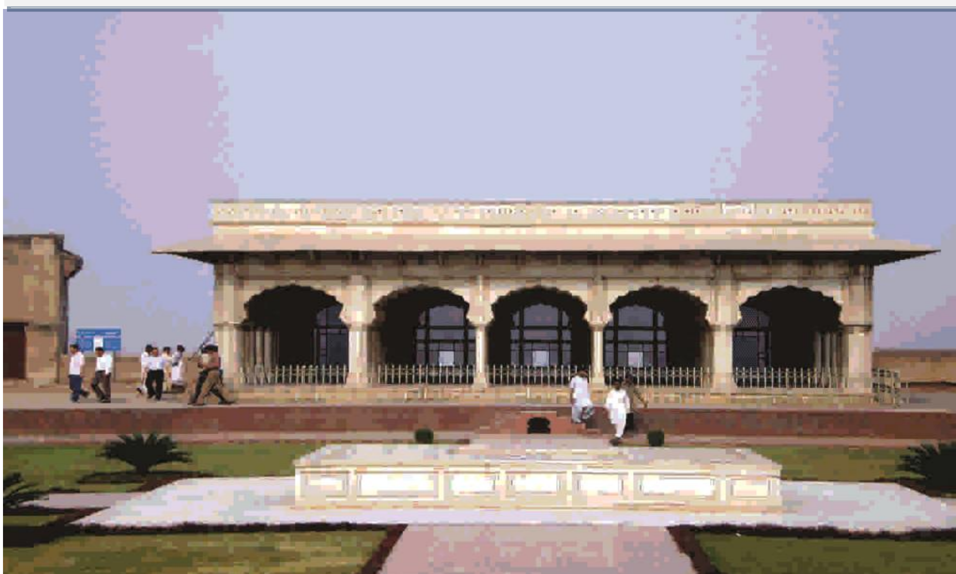

General view of pictured wall

Hathi Pol

Hathi Pol or Summan Burj Gate

Shish Mahal, Aaiena Kari or Glass-work decoration

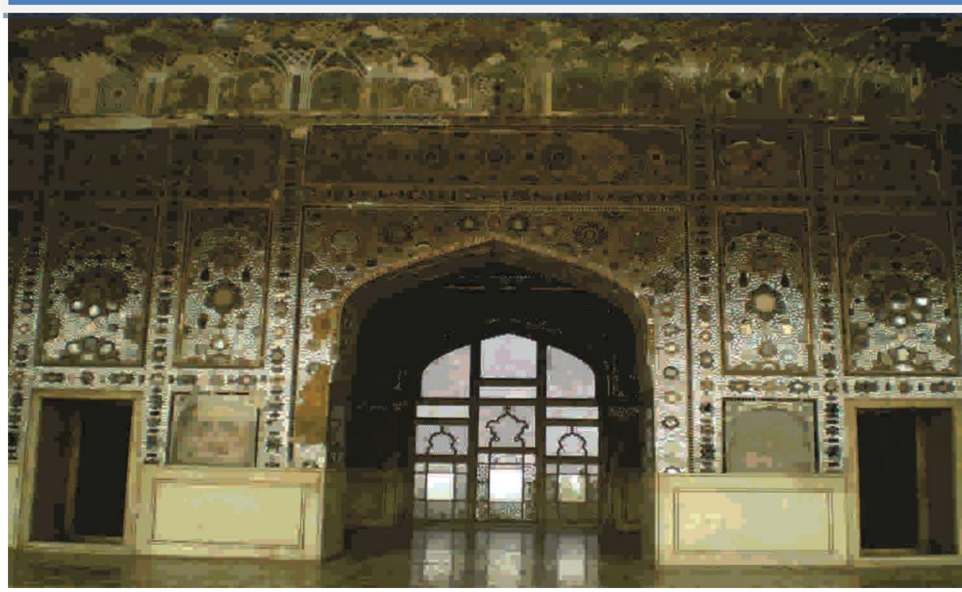

Shish Mahal

Alamgiri Gate, seen from top of Sikh Baradari

Sikh period Athdara & Pavilion above Shish Mahal also added during Sikh periodalso added during Sikh period

Sikh period temple

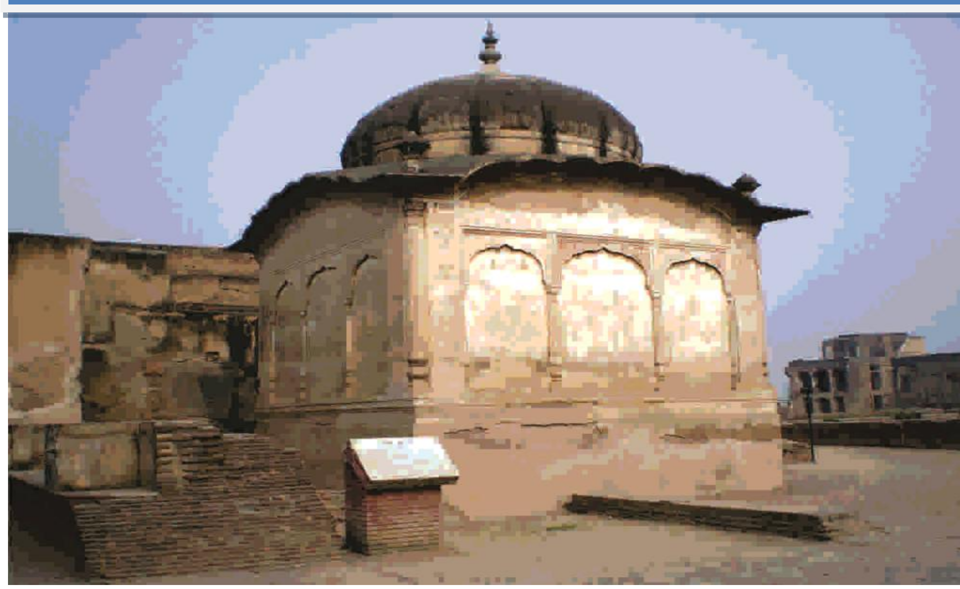

Sikh pavilion in Jahangir's Quadrangle

British period Postern Gate

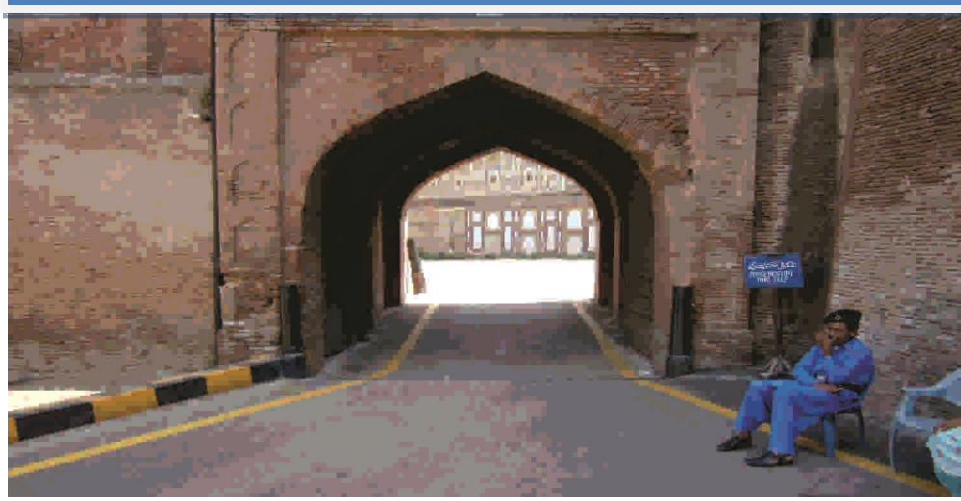

International Seminar

World Punjabi Conference 2024

World Centre for Punjabi (WPC) organized the 1st International conference on the "World Punjabi Conference" held on 1st February 2024 at World Centre for Punjabi Auditorium. The chief guest of the international conference was Mr. Fakhar Zaman, President, World Punjabi Congress, Ex-Minister. Sardar Ajaib Singh Chatha from USA also attended the conference.

The program was kicked off by Prof. (R) Dr. Abdul Razzaq Shahid, Director, World Centre for Punjabi (WCP). He said that we worked for the noble cause Punjabi language, arts, and culture to remain intect the culture with youngster. He further said that today younsgser did not like to spoke the Punjabi language. He said we try our level best to promote the mother language at international level and plateform of WCP always welcome to the distinguished professor, researcher, Punjabi lovers to do their research on the language of Punjabi.

Mr. Fakhar Zaman, Chief guest of the conference, thanks director WCP to invited him on the occasion of international conference. He said that he feel honour that he works for the mother tongue, Punjabi. He requested to the all listeners that they must keep alive the language of the Punjabi because if the language of any nation dead, the nation could not survive anymore.

Coalition Partners
DR. NABILA REHMAN
DR. JAGMOHAN SINGH SANGHA
LCWU Lahore
DISCOVER PAKISTAN
Discover Pakistan
GDC Lahore
PUNJABI MEDIA GROUP
Punjabi Media Group
IPCS PU Lahore
https://dsrcf.org/ Facebook/dsrcf +924237312080 twitter.com/Dsrcf3

https://dsrcf.org/ Facebook/dsrcf +924237312080 twitter.com/Dsrcf3

WORLD PUNJABI CONFERENCE 2024
FAKHAR ZAMAN
DIFFERENT DIMENSIONS OF PUNJABI CULTURE
Coalition Partners

International Seminar

SAKA NANKANA SAHIB

In October 1920 A.D., a congregation was held at Dharowal, District Sheikhupura for reform in Gurdwara Nankana Sahib in which the leaders revealed to the gathering of devotees about the misdeeds being committed inside the Gurdwara. Gurdwara Nankana sahib was highly revered as it was the birth place of Guru Nanak. Sikhs asked in a peaceful way the Mahant to mend his ways. When Mahant Narian Dass was asked to reform himself, he started making preparations to oppose the Panth (Sikh community) instead. The Mahant recruited hoodlums and rogues as paid employees to oppose the Sikhs. With the help of the British government, he collected guns, pistols and other arms and ammunition. The British Government was using every available weapon to make Akali movement of Gurdwara reform, a failure. The squad of the peaceful and unarmed Sikhs arrived at Nankana Sahib on 20th February, bathed in the pool and entered the Gurdwara. The Mahant had got the news of the squad's arrival so he had gathered his men at night and briefed them about their duties. The Mahant's men closed the main gate and started firing from roof tops. Twenty-six Singhs became martyrs to those bullets in the courtyard while another sixty or so sitting inside the Darbar Sahib became targets of bullets. When the Mahant's men saw no one moving, they came down with swords and choppers. At the sound of the gun-fire, Bhai Dalip Singh and Bhai Waryam Singh rushed towards the Gurdwara. When the Mahant saw them coming, he shot Bhai Dalip Singh with his pistol and as he was injured, he was tied to Jand tree upside down inside the Gurdwara premises and was torched alive. Mahant’s men also cut Bhai Waryam Singh to pieces. They threw their bodies into kilns where other bodies were also burning. The Memory of the SAKA is observed at the venue of the happenings in Gurdwara Janamasthan, Nankana Sahib.

In the morning of the 21st February 2024 on the conclusion of Akhand Path, the Bhog Sahib was observed, which was followed by Ardaas. After the closing of religious rituals started the programme of the Memorial Assembly to bring to the world the memories of the martyrs, who had offered sacrifices with their lives for a great cause and to give a new life to the advancement of the Sikh nation. About 200 men and women mostly Sikhs, including a few from Australia,

India and England attended the meeting where six speakers addressed the formal Assembly.

First to talk was Sardar Rajvir Singh. He told that this place was very sacred for all Sikh Nation as our first Guru Nanak Dev ji born here. He narrated the whole story of the Nankana Sahib in an emotional manner to the audience. Whenever anyone talks in filthy way about Harmander Sahib, they talked about us. It was true that this sacred place was saving from the Hindu Mahant after sacrificed their life. He told the audience that Sikh always ready to sacrifice their life for sake of safe the Sikhi. He said that Saka Nankana Sahib was one of the tragic blood shed of Sikhs in the history when more than 130 innocent Sikhs slaughter without any reason. He told the audience with heavy heart that it's useless to cry when split over milk. SPGC change the original Nanakshahi calendar to Bikrami calendar but we did not took any action. Now it need of the time that we prepared new generation and told them about Sikhism. He told that Bhai Lachman Singh sacrificed his life for what purpose and how this Saka Nankana Sahib incident happened. Alas! We were far behind of actual purpose of Sikhi and our generation adopt the Hindutva paths.

Next to speak was the Director WCP, Prof. (R) Dr. Abdul Razzaq Shahid. He welcomed all the Sikh Sangat who arrived from different parts of Pakistan as well as foreign Sikhs. He comprehensively told the audience about the background of Saka Nankana Sahib. He said Saka Nankana Sahib, a Sikh massacre, always remember in the mind of Sikhs because of martyrs never ever forgot who sacrificed their life for sake of Sikhi. He told the audience that Sikh history was full of Sikh's blood-shed and heinous brutalities. It started from Guru Arjan Dev Ji who presented his life. Guru Gobind Singh Ji was another example of Guru Sahiban, whom sacrificed himself and safe the Sikhism. Another pivotal example of Sahibzadas, whom martyr with atrocities of Hindutva at that time. He told that the series of killing the Sikhs started from time of Guru Nanak Dev Ji and its till continue. Saka Nankana Sahib was the same series of killing the Sikhs. On time of partition, Sikh were betrayed by Gandhi. In 1984, Sikhs were again betrayed and killed by Indira Gandhi. Hindu always killed Sikhs and proved to be followers of Chandu and Narain.

Sardar Nishan Singh, UK, said that we gathered here to pay tributes to the martyrs of Saka Nankana Sahib. He told that he was unaware about to speech on the eve great day. He said that it was honour for him to invite him for spoke on such memorable moment. He shared his thoughts that Hindu always degraded the Sikhs. He told we were punished and face the hardness because we were the follower of Guru Nanak who teaches us

to spoke always truth. So we always spoke truth, it doesn't matter what the consequences of it. He advice the Sikh audience that remember if you spoke the truth you must face the hurdles like the Bhai Lachman Singh. He told with heavy heart that Bhai Lachman Singh and his companions sacrificed their life for Sikhi. We should ready to sacrifice ourselves if such scenario created in future.

Kalayan Singh Kalayan, Professor, GCU, Lahore paid special tributes on the occasion of Saka Nankana Sahib's martyrs. He explained the historical blood-shed event that Punjab was sabotage by British. Hindu was the close to them. So Narain Das awarded to occupy on the religious place of Sikhs, Gurdwara Janamasthan. When Bhai Lachman Singh and his companions arrived here, Narain Das brutally killed them all. He told that our competition was with Brahmans and if we want to concur it, we need to stick together immediately. He said that it was remind him the memory of 1984 when Sikh massacres just happened due to hated speeches and conservative mind of Hindutva.

Rana Ranjit Singh, Jatha Leader, UK spoke on the occasion that we gathered today to remembrance of Bhai Lachman Singh's sacrificed to free the sabotage of Hindu Brahmans and British. He said with proud that today Sangat gathered here from all over the globe to pay tribute to brave man Bhai Lachman Singh. Our beloved Guru Arjan Dev was brutally martyr and these atrocities continue to all Sikhs in India. He told the audience that Modi government attacked on Palwama and it was the opening ceremony of his campaign. This campaign started with blood shed of their own army. He said with full of emotions that Modi is enough to divide the India in parts. His political campaigns and actions will ruin the India and even himself. He said that on the other side, Pakistani government always welcome and invited the India on table talk. He said that Modi's politics consisted on loathing policy. He warned the India on this forum that if India think that Pakistan cannot attack on India so it was one of the biggest mis-understanding of India. He told the audience that he will present a resolution in the assembly that Pakistan present a case in UN against India on humiliation and violation of basic human rights in India. He ends his speech with slogans of Pakistan Zindabad and audience responded him with greet applauded.

Towards the close of the programme the 'honour-robes' – Saroopa – were presented to the prominent participants.

Dyal Singh Research & Cultural Forum, Lahore
ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫ਼ੋਰਮ

International CONFERENCE

WORLD PUNJABI CONGRESS

An international conference organized by Mr. Fakhar Zaman's World Punjabi Congress with collaboration of World Centre for Punjabi (WCP) held at Pak Heritage Hotel, Lahore from 4th March to 9th March.

This was the 33rd conference held consecutively at Lahore. In this conference more than 58 Indian Sikh scholars, writers, journalist, professor and many other who belong to different life cycles.

Prof. (R) Dr. Abdul Razzaq Shahid, Director, World Centre for Punjabi invited on the occasion to attend the conference.

He told the audience about the achievement and progress of the World centre for Punjabi in current year. He said that although Indian government always created the many hurdles that Sikh yatrees do not able to attend the syposiums or religiout evetns in Pakistan. He said that government of Pakistan will serve them if anyone of them wants to visit Pakistan on the immediate basis.

WORLDPUNJABI CONGRESS
WORLD PUNJABI CONGRESS

HOTEL Pak Heritage

International CONFERENCE

WORLD PUNJABI CONGRESS

On the occasion of 33rd international conference held consecutively at Lahore. In this conference more than 58 Indian Sikh scholars, writers, journalist, professor and many other who belong to different life cycles.

These Indian citizens get Visa to attend the conference in Lahore. On the special request of the Prof. (R) Dr. Abdul Razzaq Shahid, Director WCP to government of Pakistan, they get permission to visit Nankana Sahib to pay obesience. The Sikh yatrees were very happy and thanks all the management on arrangement to visit Nankana Sahib.

World Centre for Punjabi get the advantage of the occasion and organized a seminar in the Shaheedi Asthan on topic of “Sikh Muslim Sanjh” under the previleges of government of Pakistan.

After the seminar, Sikh Yatrees and other distinguished guests visited the Langar Hall where they served with lunch according to the Sikhi rites.

WORLD CENTRE FOR PUNJABI
IN COLLABORATION WITH
WORLD PUNJABI CONGRESS
WORLDPUNJABI CONGRESS

HEALTH CENTER

WORLD CENTRE FOR PUNJABI
IN COLLABORATION WITH
WORLD PUNJABI CONGRESS
WORLD PUNJABI CONGRESS
"SIKH MUSLIM SANJH"
ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਿਮ ਸਾਂਝ
at
Gurdwara Janamasthan, Nankana Sahib
Pavitter Dharti Pakistan

International Seminar

PAL SINGH PUREWAL CONFERENCE

We are profound to announce that "World Centre for Punjabi" Lahore, Pakistan, organized the International Conference to tribute the eminent scholar and professor Late Pal Singh Purewal ji. The conference held at World Centre for Punjabi (WCP) Auditorium on 16-04-2024 at 10:30am (Pakistan Standard time). The guests participated from UK, USA and from other different countries. Speakers talked about the determined efforts of the Sardar Pal Singh Purewal. The Participants praises the Pal Singh Purewal and gather under the umbrella of "World Center for Punjabi" to pay tribute to the Pal Singh Purewal.

It is worthy to mention here that other religions, like Christianity, Islam, Judaism, and Hinduism, have had their own calendars. But for most of its history, Sikhism has used the traditional Vikrami (or Bikrami) calendar, shared by Sikhs and Hindus in North India, to set the date of its festivals.

Sikhs see the adoption of the new calendar as a big step forward for the Sikh identity, and one that will help dispel any assumptions that Sikhism is a branch of some other religion.

Here we share the pictorial highlights of the International conference with you;

Dyal Singh Auditorium
E FOR PUNJABI

PAL SINGH PUREWAL CONFERENCE
ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਕਾਨਫਰੰਸ

PAL SINGH PUREWAL CONFERENCE
ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਕਾਨਫਰੰਸ
WORLD CENTRE FOR PUNJABI

WORLD CENTRE FOR PUNJABI
SCAN TO SIGN UP
WORLD CENTRE FOR PUNJABI

© ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ-2024

- ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਲੇਖ ਪੂਰੇ ਜਾਂ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ ਤੇ "ਸਾਂਝਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ" ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਕੇ ਖੋਜ ਪਰਖ ਦੇ ਮਕਸਦ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।
- "ਸਾਂਝਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ" ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਲੇਖ / ਕਵਿਤਾਵਾਂ ਆਦਿ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਗਏ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਇਦਾਰੇ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਦਾਰਾ ਜਾਂ ਇਹਦਾ ਕੋਈ ਕਾਮਾ ਕਿਸੇ ਲਿਖਤ ਲਈ ਜ਼ਿਮੇਵਾਰ ਹੋਵੇਗਾ।
- "ਸਾਂਝਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ" ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਬਨਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਡੇ ਸੁਝਾ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ ਬਹੁਤ ਕੀਮਤੀ ਹਨ।

ਛਾਪਣ ਹਾਰ

ਪ੍ਰੋ. (ਰ) ਡਾ. ਅਬਦੁੱਲ ਰੱਜ਼ਾਕ ਸ਼ਾਹਿਦ

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ

25-ਨਿਸਬਤ ਰੋਡ, ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ

ਫ਼ੋਨ: (0092-42)37312080 ਵਟਸਐਪ: 0092-316-0770117

Email: wordcentreforpunjabi@yahoo.com

Website: www.worldcentreforpunjabi.org

https://www.facebook.com/profile.php?id=61557503945160

ਐਡੀਟਰ

ਫ਼ੈਸਲ ਅਰਸ਼ਦ ਬੱਟ

ਇਮਰਾਨ ਅਹ਼ਮਦ

ਸਲਾਹ ਕਾਰ

ਡਾ. ਗੁਰਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਢਿਲੂੰ

ਪ੍ਰੋ. ਹਿੰਮਤ ਸਿੰਘ

ਡਾ. ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ

ਡਾ. ਦੇਵਿੰਦਰ ਪਾਲ ਸਿੰਘ

ਸ੍ਰ. ਗੁਰਮੇਲ ਸਿੰਘ ਖ਼ਾਲਸਾ

ਡਾ. ਮੁਜਾਹਿਦਾ ਬੱਟ

ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ. ਡਾ. ਮਿਰਜ਼ਾ ਮੁਈਨੁਦੀਨ

ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ. ਡਾ. ਮੁਹੱਮਦ ਤਾਰਿਕ ਬਲੋਚ

ਮੁਲ: 500 ਰੁਪਏ

ਬਦੇਸ ਲਈ: 10 ਡਾਲਰ (ਅਮਰੀਕੀ)

ਤੱਤਕਰਾ

1.	ਸੰਪਾਦਕੀ	41
2.	ਰਹਿਣ ਦਿਓ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸਿੱਖ ਲਓ *ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਰ*	42
3.	**ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਯਾਤਰਾ ਮਿੱਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ** ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ *ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ*	48
	ਸਮੇ ਦੀ ਗੱਲ	
4.	• ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ • ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰ	51

ਰਬ ਸੋਹਣੇ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ! "ਸਾਂਝਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ" ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅੰਕ ਤੁਹਾਡੇ ਪੜ੍ਹਨ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਹੈ। "ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ" ਦਾ ਇਹ ਪਲੇਠੀ ਅੰਕ ਹੈ। ਇਹਦੇ ਵਿੱਚ ਕਮੀ-ਕੋਤਾਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਲਈ ਮੈਂ ਅਗਾਊਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ। ਤਿਮਾਹੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਮਾਰਚ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿੱਚ ਜਾਂ ਅਪ੍ਰੈਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਹੋਣਾ ਸੀ। ਥੋੜਾ ਦੇਰ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਹਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, "ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ" ਦੀ ਇਹ ਪਹਿਲੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ, ਕੋਈ ਵੀ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਸੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਸਾਹਿਤ, ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਤਾਂ ਜੋ ਅਸੀਂ ਮਿਲ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਸੇਵਾ ਕਰ ਸਕੀਏ।

ਇਸ ਅੰਕ ਦੇ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਆਉਣ ਦਾ ਇੱਕ ਕਾਰਨ ਇਹ ਵੀ ਸੀ ਕਿ 29 ਫ਼ਰਵਰੀ ਨੂੰ ਓਰੀਐਂਟਲ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ, 1 ਅਤੇ 2 ਫ਼ਰਵਰੀ ਨੂੰ ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵੱਲੋਂ ਸਾਡੇ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿੱਚ ਅਤੇ 5, 6 ਅਤੇ 7 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਫ਼ਖ਼ਰ ਜ਼ਮਾਨ ਦੀ ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਤਿੰਨ ਰੋਜ਼ਾ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਸਾਡੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਅਤੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ "ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਨੰਬਰ" ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਇਹ ਸਮੱਗਰੀ ਇੰਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨੋਂ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਲੇਖ (ਇੰਸ਼ਾਅੱਲ੍ਹਾ) ਪੇਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ।

ਇਸ ਪਹਿਲੇ ਅੰਕ ਵਿੱਚ ਸਾਡੇ ਸੰਪਾਦਕ ਫ਼ੈਜ਼ਲ ਅਰਸ਼ਦ ਬੱਟ ਵੱਲੋਂ "*Lahore Fort: Study Through Centuries*" ਸਿਰਲੇਖ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਅਣਮੁੱਲਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲੇਖ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਲਾਹੌਰ ਕਿਲ੍ਹੇ ਬਾਰੇ ਦਿਲਚਸਪ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੈ। ਸ਼ਾਹਮੁਖੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਮਾਨਯੋਗ ਪ੍ਰੋ: ਹਮੀਦੁੱਲਾ ਸ਼ਾਹ ਹਾਸ਼ਮੀ ਦਾ ਇਕ ਲੇਖ "*ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਅਤੇ ਰਾਗ (ਮੌਸੀਕੀ)*" ਨਾਮਕ ਰਚਨਾ ਪੇਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਸਾਹਿਬ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਨਾਮ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਲੇਖ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਹਾਂ। ਗੁਰਮਾਖੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਰ ਦਾ ਇੱਕ ਉੱਤਮ ਲੇਖ "*ਰਹਿਣ ਦਿਓ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸਿੱਖ ਲਓ*" ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ "ਪਤਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਤਰਕਾਰੀ" ਦੀ ਬੜੀ ਧੁੱਮ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਈ ਦਿਨ ਸਾਡੇ ਮਿਹਮਾਨ ਰਹੇ।

ਪਿਛਲੀ ਤਿਮਾਹੀ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਦੀ ਝਲਕ ਵੀ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਪਾਠਕਾਂ ਜਾਣ ਸਕਨ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਸੰਪਾਦਕੀ ਨੋਟ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਸਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਨੇਹਾ ਦੇਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਲਮ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਣ। ਇਸ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਗ "ਪਾਕ ਯਾਤਰਾ, ਮਿੱਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ" ਨਿਰਧਾਰਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਹਨਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਦੇ ਲੇਖ/ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਆਏ ਹਨ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਕੀ ਦੇਖਿਆ? ਕੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹੜੀਆਂ ਮਿੱਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਉਹ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁਣਗੇ।

ਸਾਨੂੰ ਮਾਣ ਹੈ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗੋਸ਼ੇ ਲਈ ਅਣਗਿਣਤ ਲੇਖ ਮਿਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਹ ਸਭ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਤੇ ਵਾਰੀ ਆਉਣ ਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ ਮਿਲਦੀ ਰਹੇ ਗੀ। ਦੂਜਾ, ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਲੇਖਾਂ ਨੂੰ ਕਿਤਾਬ ਲੜੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰਾਂਗੇ ਅਤੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰਾਂਗੇ।

ਇਹ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨੀ ਸੀ ਜੇ "ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ" ਨੇ "ਟੂਰਿਸਟ ਹੈਲਪ ਡੈਸਕ" ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੇ ਉਹ ਦੋਸਤ ਜੋ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਜਾਂ ਦੋਸਤਾਂ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ/ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਲਈ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀਜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਯਾਤਰਾ ਤੱਕ ਹਰ ਸੰਭਵ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਾਂਗੇ। ਦੋਸਤ ਸਾਡੇ WhatsApp ਨੰਬਰ ਜਾਂ ਈਮੇਲ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਿਲ ਨਾਲ ਸਵਾਗਤ ਕਰਾਂਗੇ। ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਫੀਡਬੈਕ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰੋ. (ਰ) ਡਾ. ਅਬਦੁੱਲ ਰੱਜ਼ਾਕ ਸ਼ਾਹਿਦ
ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ

'ਰਹਿਣ ਦਿਓ ਜੀ ਪਹਿਲਾਂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸਿੱਖ ਲਓ'

*ਬਖ਼ਸ਼ਿੰਦਰ**

ਹੋਰ ਕੁੱਝ ਵੀ ਕਹਿਣ-ਸੁਣਨ ਜਾਂ ਲਿਖਣ-ਪੁੱਛਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਇਕ ਨਜ਼ਮ ਪੜ੍ਹੋ, ਮਾਣੋ ਤੇ ਫਿਰ ਦੁਖੀ ਹੋਵੋ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਝਣ-ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਹੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਤਰਾਂ ਲਿਖਣ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲਓ, ਨਜ਼ਮ ਹਾਜ਼ਰ ਹੈ:

ਹਮ ਦੇਖੇਂਗੇ

ਹਮ ਦੇਖੇਂਗੇ

ਲਾਜ਼ਿਮ ਹੈ ਕਿ ਹਮ ਭੀ ਦੇਖੇਂਗੇ

ਵੋਹ ਦਿਨ ਕਿ ਜਿਨ ਕਾ ਵਾਅਦਾ ਹੈ

ਵੋਹ ਲੌਹਿ-ਅਜ਼ਲ ਮੇਂ ਲਿਖਾ ਹੈ

ਜਬ ਜ਼ੁਲਮੋਂ-ਸਿਤਮ ਕੋਹਿ-ਗਿਰਾਂ

ਰੂਈਂ ਕੀ ਤਰਹ ਉਡ ਜਾਏਂਗੇ

ਹਮ ਮਹਕੂਮੋਂ ਕੇ ਪਾਉਂ ਤਲੇ

ਜਬ ਧਰਤੀ ਧੜ-ਧੜ ਧੜਕੇਗੀ

ਔਰ ਅਹਿਲਿ-ਹਕਾਮ ਕੇ ਸਰ ਊਪਰ

ਜਬ ਬਿਜਲੀ ਕੜ-ਕੜ ਕੜਕੇਗੀ

ਜਬ ਅਰਜ਼ਿ-ਖ਼ੁਦਾ ਕੇ ਕਾਅਬੇ ਸੇ

ਸਬ ਬੁਤ ਉਠਾਏ ਜਾਏਂਗੇ

ਹਮ ਅਹਿਲਿ-ਸਫ਼ਾ ਮਰਦੂਦਿ-ਹਰਮ

ਮਸਨਦ ਪੇ ਬਿਠਾਏ ਜਾਏਂਗੇ

ਸਬ ਤਾਜ ਉਛਾਲੇ ਜਾਏਂਗੇ

ਸਬ ਤਖ਼ਤ ਗਿਰਾਏ ਜਾਏਂਗੇ

ਬਸ ਨਾਮ ਰਹੇਗਾ ਅੱਲ੍ਹਾ ਕਾ

ਜੋ ਗ਼ਾਇਬ ਭੀ ਹੈ ਹਾਜ਼ਿਰ ਭੀ

ਜੋ ਮੰਜ਼ਿਰ ਭੀ ਹੈ ਨਾਜ਼ਿਰ ਭੀ

ਉਠੇਗਾ 'ਐਨ-ਅਲ-ਹੱਕ' ਕਾ ਨਾਅਰਾ

ਜੋ ਮੈਂ ਭੀ ਹੂੰ ਔਰ ਤੁਮ ਭੀ ਹੋ

ਔਰ ਰਾਜ ਕਰੇਗੀ ਖ਼ਲਕਿ-ਖ਼ੁਦਾ

ਜੋ ਮੈਂ ਭੀ ਹੂੰ ਔਰ ਤੁਮ ਭੀ ਹੋ।

ਜੀ ਹਾਂ, ਇਹ ਸਦਾਬਹਾਰ ਨਜ਼ਮ, ਉਰਦੂ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰੋ-ਮਾਰੂਫ਼ ਸ਼ਾਇਰ ਜਨਾਬ ਫ਼ੈਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਫ਼ੈਜ਼ ਦੀ ਲਿਖੀ-ਫ਼ਰਮਾਈ ਹੋਈ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਦੇ ਸਰਲ ਅਰਥ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਮਾਂ ਗੁਆਉਣ ਦੀ ਥਾਂ, ਇਸ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਅਰਥ ਭਰਪੂਰ ਗੱਲਾਂ ਹੀ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹਾਂਗੇ।

ਸੁਣਨ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸਰਕਾਰੀ ਥਾਪੜਾ ਹਾਸਲ ਕੁੱਝ 'ਵੱਡੇ ਅਦੀਬਾਂ' ਨੂੰ, ਫ਼ੈਜ਼ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਵਿਚ ਵੀ ਕੁੱਝ ਫਿਰਕੂ ਕੀੜੇ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਤਬਸਰੇ, ਭਾਰਤ ਭਰ ਵਿਚ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਏ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਜ਼ਮ ਵਿਚੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਨੂੰ ਸੱਟ ਮਾਰਨ ਵਾਲ਼ਾ ਮਸਾਲਾ ਭਾਲਣ ਲਈ

ਇਹ ਨਜ਼ਮ, ਬੌਧਿਕਤਤਾ ਦੇ ਛਾਨਣਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਸੁੱਚੇ ਸਾਹਿਤਕਾਰਾਂ ਤੇ ਖ਼ਰੇ ਅਦਬਨਵਾਜ਼ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੀਲਿਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਦਿਲਦਾਰ ਲੋਕ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਰਦੂ ਦੀ ਸਮੁੱਚੀ ਸ਼ਾਇਰੀ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਫ਼ੈਜ਼ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਵੀ ਇਕ ਖ਼ਾਸ ਮੁਕਾਮ ਹੈ, ਵਿਚ ਧਰਮਾਂ ਤੇ ਫ਼ਿਰਕਿਆਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਉੱਪਰਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹਨ। ਇਸ ਕਲਾਮ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਕਿਸੇ ਧਰਮ ਜਾਂ ਮਜ਼ਹਬ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸੱਟ ਮਾਰਨ ਵਾਲ਼ੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਕਈ ਨਜ਼ਮਾਂ ਵਿਚ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਜਜ਼ਬਾਤ ਬਾਰੇ ਨੁਕਤਾਚੀਨੀ ਕੀਤੀ ਜ਼ਰੂਰ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਇਸ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ। ਫ਼ੈਜ਼ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਹੱਥਲੀ ਨਜ਼ਮ ਵਿਚ'ਐਨ-ਅਲ-ਹੱਕ'ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ, ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ਼, ਵੈਦਿਕ ਧਾਰਨਾ'ਅਹੰ ਬ੍ਰਹਮਅਸਮੀ'ਯਾਨੀ'ਮੈਂ ਬ੍ਰਹਮ ਹੀ ਹਾਂ'ਦਾ ਚੇਤਾ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੀ ਲੱਗਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਫ਼ੈਜ਼ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਇਕ ਹੋਰ ਸਤਰ ਦੇਖੋ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ਰਮਾਅ ਗਏ ਹਨ:

ਸ਼ੈਖ਼ ਸਾਹਬ ਸੇ ਰਸਮੋ-ਰਾਹ ਨਾ ਕੀ

ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਤਬਾਹ ਨਾ ਕੀ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਸਤਰ ਵੀ ਕਾਬਿਲਿ-ਗ਼ੌਰ ਹੈ:

ਕੁਛ ਤੋ ਮੋਹਿਤਸਬ ਕੇ ਪੈਮਾਨੇ ਮੇਂ,

ਕੁਛ ਵਾਇਜ਼ ਕੇ ਘਰ ਜਾਤੀ ਹੈ।

ਹਮ ਬਾਦਾਕਸ਼ੋਂ ਕੇ ਹਿੱਸੇ ਕੀ,

ਅਬ ਜਾਮ ਮੇਂ ਕਮ ਤਰ ਆਤੀ ਹੈ।

ਸਾਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਨਿਤਾਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫ਼ੈਜ਼ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਹੋਰ ਕਲਾਮ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨਾ ਤੇ ਪੜ੍ਹਦੇ ਰਹਿਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਇਕ ਥਾਂ, ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ:

ਨਾ ਸਵਾਲਿ-ਵਸਲ, ਨਾ ਅਰਜ਼ਿ-ਗ਼ਮ, ਨਾ ਹਿਕਾਇਤੇਂ ਨਾ ਸ਼ਿਕਾਇਤੇਂ

ਤੇਰੇ ਅਹਿਦ ਮੇਂ ਦਿਲਿ-ਜ਼ਾਰ ਕੇ ਸਭੀ ਇਖ਼ਤਿਆਰ ਚਲੇ ਗਏ।

ਕਿਸੇ ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੌਰਾਨ, ਕਿਸੇ ਨੇ ਫੈਜ਼ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਇਹ ਪੁੱਛਿਆ, "ਕੀ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਨਜ਼ਮ, ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ?" ਇਕ ਦਿਲਕਸ਼ ਜਿਹੀ ਮੁਸਕਰਾਹਟ ਨਾਲ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੁਆਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸ਼ਿਅਰ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੀਵੀ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਾਰ-ਮੁਖ਼ਤਾਰੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਲੈ ਲੈਣ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਸੀ। ਬੇਚਾਰੇ ਦਿਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ਹੱਕ-ਹਕੂਕ ਹੀ ਤਾਂ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਉਦੋਂ ਬੀਵੀ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ।

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਹੋਰ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਸ਼ਿਅਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ, ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ:

ਯੇਹ ਜਨਾਬਿ-ਸ਼ੇਖ਼ ਕਾ ਫ਼ਲਸਫ਼ਾ

ਹੈ ਅਜੀਬ ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਸੇ,

ਜੋ ਵਹਾਂ ਪੀਓ ਤੋ ਹਲਾਲ ਹੈ,

ਜੋ ਜਹਾਂ ਪੀਓ ਤੋ ਹਰਾਮ ਹੈ।

ਇਕ ਹੋਰ ਤਨਜ਼ ਵੱਲ ਗ਼ੌਰ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ ਹੈ:

ਲੁਤਫ਼ਿ-ਮਯ ਤੁਝ ਸੇ

ਕਿਆ ਕਹੂੰ ਜ਼ਾਹਿਦ,

ਹਾਏ ਕੰਬਖ਼ਤ ਤੂ ਨੇ ਪੀ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਇੱਥੇ ਦਾਗ਼ ਦੇਹਲਵੀ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਬਣਦਾ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ਰਮਾਅ ਗਏ ਹਨ:

ਦੀ ਸ਼ੱਬਿ-ਵਸਲ ਮੁਅੱਜ਼ਿਨ ਨੇ ਅਜ਼ਾਨ ਪਿਛਲੀ ਰਾਤ,

ਹਾਏ ਕੰਬਖ਼ਤ ਕੋ ਕਿਸ ਵਕਤ ਖ਼ੁਦਾ ਯਾਦ ਆਇਆ।

ਲੱਗਦੇ ਹੱਥ, ਸਾਡੇ ਮਹਿਬੂਬ ਸ਼ਾਇਰ ਮਿਰਜ਼ਾ ਅਸਲਉੱਲਾ ਖ਼ਾਂ ਗ਼ਾਲਿਬ ਦਾ ਉਹ ਸ਼ਿਅਰ ਵੀ ਮਾਣ ਲਈਏ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ਰਮਾਅ ਗਏ ਹਨ:

ਹਮ ਕੋ ਮਾਲੂਮ ਹੈ ਜੰਨੱਤ ਕੀ ਹਕੀਕਤ ਲੇਕਿਨ,

ਦਿਲ ਕੋ ਖ਼ੁਸ਼ ਰੱਖਨੇ ਕੋ ਗ਼ਾਲਿਬ ਯੇ ਖਯਾਲ ਅੱਛਾ ਹੈ।

ਮਿਰਜ਼ਾ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਇੱਥੋਂ ਤਕ ਵੀ ਕਹਿ ਗਏ ਹਨ:

ਕਹਾਂ ਮਯਖ਼ਾਨੇ ਕਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਗ਼ਾਲਿਬ ਔਰ ਕਹਾਂ ਵਾਇਜ਼,

ਪਰ ਇਤਨਾ ਜਾਨਤੇ ਹੈਂ, ਕਲ ਵੋਹ ਜਾਤਾ ਥਾ ਕਿ ਹਮ ਨਿਕਲੇ।

ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ, ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਹੁਨਰ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਬਾਰੀਕੀਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹ ਵੀ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬਣਦੇ-ਸਰਦੇ ਅਰਥ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੁੰਦੀ। ਸ਼ਾਇਰੀ ਆਲੰਕਾਰਾਂ, ਤੁਲਨਾਵਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦਾ ਅਖ਼ਾੜਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ 'ਮਯਖ਼ਾਨਾ', 'ਬੁਤਖ਼ਾਨਾ', 'ਹਰਮ', 'ਵਾਇਜ਼', 'ਸ਼ੇਖ਼', 'ਮੋਹਤਸਿਬ', 'ਮੁਅੱਜ਼ਿਨ', 'ਕ਼ਫ਼ਸ' ਵਗ਼ੈਰਾ ਸਭ ਸ਼ਬਦ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਵਜੋਂ ਵਰਤੇ ਹੋਏ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਤੀਕਾਂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦਿਆਂ ਸ਼ਾਇਰ, ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਬੁਰਿਆਈਆਂ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੁਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ, ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨੂੰ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਐਨਕ ਲਾ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਸਹੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਲੁਤਫ਼ ਉਠਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਚਾਹਵਾਨ, ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਮਜ਼ਹਬ ਦੀ ਐਨਕ ਲਾਹ ਕੇ ਰੱਖਣ ਬ਼ਗੈਰ, ਉਸ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਅਸਲ ਰੰਗ-ਰੂਪ ਨਹੀਂ ਮਾਣ ਸਕੇਗਾ।

ਹਰਿਵੰਸ਼ ਰਾਏ ਬਚਨ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ 'ਮਧੂਸ਼ਾਲਾ' ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਬੈਰ ਬੜ੍ਹਾਤੇ ਮੰਦਿਰ-ਮਸਜਿਦ, ਮੇਲ ਕਰਾਤੀ ਮਧੂਸ਼ਾਲਾ।

ਹਰਿਵੰਸ਼ ਰਾਏ ਬਚਨ ਦੀ 'ਮਧੂਸ਼ਾਲਾ' ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ, ਅੱਜ ਤਕ ਕਿਸੇ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਕ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਠੇਸ ਪਹੁੰਚੀ ਹੈ ਭਲਾ? ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ:ਕੰਕਰ-ਪਥਰ ਜੋੜ ਕਰ ਮਸਜਿਦ ਲੀ ਬਨਾਏ, ਤਾ ਚੜਹਿ ਮੁੱਲਾ ਬਾਂਗ ਦੇ, ਕਿਆ ਬਹਿਰਾ ਭਇਆ ਖ਼ੁਦਾ,ਲਿਖਣ ਵਾਲ਼ੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਬਾਰੇ ਕਿੰਨੇ ਫ਼ਤਵੇ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਕੋਈ ਦੱਸੇਗਾ? ਇਕ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਰਾਹੀਂ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ, ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪਾਖੰਡ ਤੇ ਮਕਰ ਨੂੰ ਬੇਨਕਾਬ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਲੋਕ ਦੇ ਉਹੀ ਅਰਥ ਸਮਝੇ ਹਨ, ਜੋ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਸਲੋਕ ਉਚਾਰਿਆ ਸੀ।

ਇੱਥੇ ਸਮਝਣ ਵਾਲ਼ੀ ਗੱਲ, ਜੋ ਇਸ ਲੇਖ ਦਾ ਵਿਚਾਲੜਾ ਨੁਕਤਾ ਵੀ ਹੈ, ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਕਿਸੇ ਦੀ ਕਰਤਾਰੀ ਰਚਨਾ, ਖ਼ਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਤਰਜਮਾਨੀ ਕਰਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਬਾਰੀਕ ਛਾਨਣੀ ਵਰਤਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਉਹ ਰਚਨਾ, ਰਚਨਾਕਾਰ ਦੀਆਂ ਪੁਰਾਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪਿਛੋਕੜ ਜਾਂ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ, ਵਿਚਾਰ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਸ਼ੈਲੀ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਪੜ੍ਹਨੀ ਵਿਚਾਰਨੀ ਪਵੇਗੀ। ਫ਼ੈਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਫ਼ੈਜ਼ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਨਾਸਤਕ ਵੀ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਧੁਰੋਂ ਧਰਮ-ਨਿਰਪੱਖ ਸਨ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਲੈਨਿਨ ਪੀਸ ਐਵਾਰਡ' ਮਿਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਇੰਤਹਾਪਸੰਦਾਂ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਦੇ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਮਹਾਨ ਸ਼ਾਇਰ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਉੱਤੇ ਫਿਰਕੂ ਹੋਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਜਾਣਾ ਸਹਾਰਨਾ ਕੋਈ ਸੌਖਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੋਚਣਾ ਵੀ ਕਿਸੇ ਬੱਜਰ ਗੁਨਾਹ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ।

ਗੱਲ ਹੋਰ ਸਾਫ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕਰਦਿਆਂ, ਡਾ. ਸੁਹੈਲ ਅਹਿਮਦ ਜ਼ੈਦੀ ਦੇ ਇਕ ਸ਼ਿਅਰ ਦਾ ਆਸਰਾ ਲੈਂਦੇ ਹਾਂ। ਉਹ ਫ਼ਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ:

ਸੁਹੈਲ ਸ਼ਾਮ ਢਲ ਗਈ, ਦੁਕਾਨ ਅਪਨੀ ਬੜ੍ਹ ਗਈ,

ਜ਼ਰਾ ਸੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਹੈ ਔਰ, ਹਿਸਾਬ ਦੇਖਤਾ ਹੂੰ ਮੈਂ।

ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਵਿਚ ਚਾਰ ਹੀ ਸ਼ਬਦ ਮੁੱਖ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਹਨ, 'ਸ਼ਾਮ', 'ਦੁਕਾਨ', 'ਰੌਸ਼ਨੀ' ਅਤੇ 'ਹਿਸਾਬ'। ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਵਿਚ ਇਹ ਚਾਰੇ ਹੀ ਸ਼ਬਦ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅਸਲ ਅਰਥਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਵਰਤੇ ਗਏ। ਇੱਥੇ 'ਸ਼ਾਮ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਉਮਰ' ਹੈ, 'ਦੁਕਾਨ' ਦਾ ਅਰਥ 'ਜ਼ਿੰਦਗੀ' ਹੈ, 'ਜ਼ਰਾ ਸੀ ਰੌਸ਼ਨੀ' ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਹੁਣ ਸ਼ਾਇਰ ਬੁੱਢਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਹਿਸਾਬ' ਦਾ ਅਰਥ ਨਫ਼ੇ-ਨੁਕਸਾਨ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਸਗੋਂ ਸ਼ਾਇਰ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀ ਉਮਰ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਚੰਗੇ-ਮੰਦੇ ਕੰਮਾਂ ਦਾ ਲੇਖਾ-ਜੋਖਾ ਹੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਨਾਬ ਮੋਮਿਨ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਿਅਰ ਹੈ:

ਸ਼ਬ ਜੋ ਮਸਜਿਦ ਮੇਂ ਜਾ ਫਸੇ 'ਮੋਮਿਨ',

ਰਾਤ ਕਾਟੀ ਖ਼ੁਦਾ-ਖ਼ੁਦਾ ਕਰ ਕੇ।

ਜੇ ਅਸੀਂ ਮੋਮਿਨ ਦੇ ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਦੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਕੱਢੀਏ ਤਾਂ ਮਜ਼ਹਬੀ ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਇਹ ਸ਼ਿਅਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਤਰਾਜ਼ਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਮੋਮਿਨ ਅੱਜ ਵੀ ਹਰਦਿਲਅਜ਼ੀਜ਼ ਸ਼ਾਇਰ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਾਂ ਖ਼ੁਦਾ ਦਾ ਨਾਂ ਲੈਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਰਾਤ ਕੱਟਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਹਜ਼ਰਤ ਮੀਰ ਦਾ ਇਕ ਸ਼ਿਅਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੈ:

ਇਸ਼ਕ, ਏਕ ਭਾਰੀ ਪੱਥਰ ਹੈ,

ਕਬ ਯੇਹ ਤੁਝ ਨਾਤਵਾਂ ਸੇ ਉਠਤਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਤੋਂ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਮੀਰ ਇਸ ਸ਼ਿਅਰ ਵਿਚ ਇਹ ਦੱਸਣ ਦਾ ਹੀਲਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਯੇਹ ਇਸ਼ਕ ਨਹੀਂ ਆਸਾਂ...।ਇਹ ਸ਼ਿਅਰ, ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਸ਼ਕ ਇਕ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਪੱਥਰ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਫਿਰ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਚੇਤੇ ਰੱਖਣੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਨਹੀਂ ਚੁਣੇ ਤੇ ਚਿਣੇ ਹੁੰਦੇ। ਜੇ ਸ਼ਬਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਾਬਦਿਕ ਅਰਥਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਚੁਣੇ ਤੇ ਚਿਣੇ ਹੋਏ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਹ ਵਧੀਆ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕ 'ਬਿਆਨ'' ਹੀ ਹੋਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਸ਼ਾਇਰੀ ਯਾਨੀ ਕਵਿਤਾ ਪੜ੍ਹਨੀ ਸਿੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਇਕ ਹਕੀਕਤ! ਫ਼ਿਰਾਕ ਗੋਰਖਪੁਰੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾਪੂਰਾ ਨਾਂ ਰਘੁਪਤੀ ਸਹਾਏ ਫ਼ਿਰਾਕ ਗੋਰਖਪੁਰੀ ਸੀ, ਅਤੇ ਫ਼ੈਜ਼ ਅਹਿਮਦ ਫ਼ੈਜ਼ ਆਪਸ ਵਿਚ ਪੱਕੇ ਮਿੱਤਰ ਸਨ। ਫ਼ਿਰਾਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗੱਲ ਕਰਨੀ-ਬਣਾਉਣੀ ਬਹੁਤ ਆਉਂਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਛੇੜੀ ਕੀਤਿਆਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਕਲਾਮ ਸੁਣਾਉਂਦਿਆਂ, ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਦੀ ਵੀ ਝੰਡ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਉਹ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਦਾ ਵੀ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਕਿਤੇ ਫ਼ਿਰਾਕ ਸਾਹਿਬ ਅੱਜ ਜੀਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫ਼ੈਜ਼ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚੋਂ ਕੀੜੇ ਕੱਢਣ ਵਾਲ਼ਿਆਂ ਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿ ਦੇਣਾ ਸੀ, ''ਜਾਓ ਜੀ ਜਾਓ, ਰਹਿਣ ਦਿਓ, ਸ਼ਾਇਰੀ ਪੜ੍ਹਨੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ।''

*****

ਫਰੀਦਾ ਖਾਕੁ ਨ ਨਿੰਦੀਐ ਖਾਕੂ ਜੇਡੁ ਨ ਕੋਇ ॥ ਜੀਵਦਿਆ ਪੈਰਾ ਤਲੈ ਮੁਇਆ ਉਪਰਿ ਹੋਇ ॥17॥

(ਸੇਖ ਫਰੀਦ)
ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਪੰਨਾ: 1378

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਯਾਤਰਾ ਮਿੱਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ

(ਸਾਡਾ ਇਹ ਕਾਰਨਰ "ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਯਾਤਰਾ ਮਿੱਠੀਆਂ ਯਾਦਾਂ" ਨਿਯਮਤ ਤੌਰ ਤਮਾਹੀ ਮੈਗਜ਼ੀਨ "ਸਾਂਝਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ" ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰੋ, ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਯਾਦਾਂ "ਸਾਂਝਾ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਰਸਾ" ਦਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਨਣਗੀਆਂ।)

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਗੁਰਧਾਮਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ

*ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਕਾਹਲੋਂ**

ਪੂਰੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿੱਚ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਂਮ ਜਾਂ ਫਿਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ ਗ਼ਮੀਂ ਦੇ ਮੌਕਿਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਵੱਲੋਂ ਜਦੋਂ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਛੜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਦੇ ਦਾਨ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਲੋਚਾ ਕਾਰਨ ਮੈਨੂੰ ਲਗਭੱਗ 9 ਕੁ ਵਾਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਦਾ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਹਿਲੀਆਂ 7 ਵਾਰੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਿਸ਼ਾਹ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰਪੁਰਬ ਦੇ ਮੌਕੇ ਤੇ ਵੱਡੇ ਜਥਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ। ਦਰਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਕੀਮਤ ਤੇ ਹੋ ਜਾਣ ਇਹ ਤਮੰਨਾ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਵੱਡੇ ਜਥਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਦੀ ਤੰਗੀ, ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਇੱਧਰ ਉੱਧਰ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਸਮਾਨ ਗੁੰਮ ਹੋਣ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ, ਬਾਥਰੂਮਾਂ ਦੀ ਸਮੱਸਿਆਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਸਥਾਨ ਤੋਂ ਦੂਜੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਘੰਟਿਆਂ ਬੱਧੀ ਖੜੀਆਂ ਬੱਸਾਂ ਵਿੱਚ ਬੈਠੇ ਰਹਿਣਾਂ ਅਤੇ ਅਟਾਰੀ ਤੇ ਵਾਹਘਾ ਬਾਰਡਰਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦੀ ਖੱਜਲ ਖੁਆਰੀ ਆਦਿਕ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਖੁੱਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਇਹ ਸੋਚ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਸਾਲ 2019 ਵਿੱਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ 550 ਸਾਲਾ ਗੁਰਪੁਰਬ ਮੌਕੇ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਜਥਾ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਯਤਨ ਆਰੰਭ ਦਿੱਤੇ। ਮੈਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਸਥਿਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅੰਬੈਸੀ ਵਿਚ ਫੋਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਸਮਾਂ ਮੰਗਿਆ। ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਸਮੇਂ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਬੈਸੀ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕਈ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਦੱਸੀ ਅਤੇ ਅਖੀਰ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਜਥਾ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਦਿੱਤੀ।

49 ਯਾਤਰੂਆਂ ਦਾ ਜਥਾ ਅਟਾਰੀ ਤੇ ਵਾਹਘਾ ਬਾਰਡਰ ਰਾਹੀਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਇਸ ਵਾਰ ਮਾਹੌਲ ਵੱਖਰਾ ਹੀ ਸੀ। ਸੱਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਹਾਜਰੀ ਭਰੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਵੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਉਪਰੰਤ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸਥਿਤ ਬਾਕੀ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸ਼ਾਂਮ ਨੂੰ ਫਿਰ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਦੀਆਂ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੱਚਾ ਸੌਦਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਉਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਹਸਨ ਅਬਦਾਲ ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਉਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਖੁੱਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ਾਮ ਦੀਵਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰੀਆਂ। ਤੀਜੇ ਦਿਨ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵਾਪਸੀ ਸਮੇਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਆ ਸਾਹਿਬ ਜੇਹਲਮ ਅਤੇ ਜ਼ਨਮ ਅਸਥਾਨ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਜੀ ਕਿਲਾ ਰੁਹਤਾਸ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਰਾਤ ਫਿਰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਰੋੜੀ ਸਾਹਿਬ ਏਮਨਾਬਾਦ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬਾਬੇ ਦੀ ਬੇਰ ਸਿਆਲਕੋਟ ਦੀਆਂ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰਨ ਉਪਰੰਤ ਸ਼ਾਂਮ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚੇ। ਇਥੇ ਰਾਤ ਰੁਕਣ ਉਪਰੰਤ ਲਾਹੌਰ

* ਮੁੱਖ ਸੇਵਾਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਸ਼ਮੇਸ਼ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਪੀਰੋ ਵਾਲੀ ਤਹਿਸੀਲ ਬਟਾਲਾ ਜਿਲਾ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਪੰਜਾਬ।

ਪਹੁੰਚੇ ਅਤੇ ਦੋ ਦਿਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਿੰਘ ਸਿੰਘਣੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਭਾਈ ਤਾਰੂ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਕੀਤੇ।

49 ਯਾਤਰੂਆਂ ਦਾ ਇਹ ਜਥਾ ਛੋਟਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਜਿਸ ਸ਼ਰਧਾ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਯਾਤਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਉਸ ਦਾ ਵਰਨਣ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਿਕਲ ਹੈ। ਹਰ ਪਾਸੇ ਸੁਖ ਹੀ ਸੁਖ ਅਨੰਦ ਹੀ ਅਨੰਦ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਵਾਰੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਚੂਨਾ ਮੰਡੀ ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਸਜਾਏ ਗਏ। ਰਬਾਬੀ ਜਥਿਆਂ ਨੇ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਮੰਤਰ ਮੁਗਧ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਤਨ ਮਨ ਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਰੱਜ ਕੇ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਡੇਹਰਾ ਸਾਹਿਬ ਲਾਹੌਰ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਪੰਜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਸਾਰੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਕੀਰਤਨੀ ਜਥਿਆਂ ਦੇ ਸਿੰਘਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੀਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬਸਤਰ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਕੂਲੀ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਦਸਤਾਰਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਲੰਗਰਾਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕਰਨ ਦੇ ਸੁਭਾਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਿੱਖ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਅਵੈਕਿਊ ਪ੍ਰਾਪਰਟੀ ਬੋਰਡ ਲਾਹੌਰ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੀ ਜਿੰਨੀ ਸਿਫਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਵਾਹਘਾ ਬਾਰਡਰ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਜਥੇ ਦਾ ਬੇ ਮਿਸਾਲ ਸੁਆਗਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹਰ ਜਗਾ ਫੁੱਲਾਂ ਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਅਤੇ ਹਾਰ ਪਾਏ ਗਏ ਅਤੇ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਮਾਲ ਦੇ ਸਨ। ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੂਰਾ ਸਮਾਂ ਜਥੇ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਰਹੇ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬਾਨ ਵਿੱਚ ਲੰਗਰ, ਰਿਹਾਇਸ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਾ ਮਿਸਾਲ ਸਨ। ਮੁਕਦੀ ਗੱਲ ਕਿ ਸਰਹੱਦੋਂ ਪਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਕਮੇਟੀ, ਈ ਟੀ ਬੀ ਪੀ ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿੱਚ ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਤਾਰੀਫ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਘੱਟ ਹੋਵੇਗੀ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਥੇ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਸੰਗਤ ਨੇ ਵੀ ਤਨ ਮਨ ਅਤੇ ਧਨ ਨਾਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਜਾਪ ਕੀਤੇ ਤੇ ਸੁਣੇ। ਜਥੇ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਵੀ ਹਰ ਗੁਰੂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਹਰ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਦੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਤੇ ਸੁਣਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ।

ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਅਵਾਮ ਦੀ ਸਿਫਤ ਤਾਂ ਕੀਤੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਪੂਰੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਜੋ ਵੀ ਸੱਜਣ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਸਮਝੋ ਕਿ ਆਪਣਾ ਹੀ ਮਿਲਿਆ। ਨਫ਼ਰਤ ਨਾਮ ਦੀ ਕੋਈ ਚੀਜ ਵਿਖਾਈ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਵੀ ਇੱਕ ਵਾਰ ਇਸੇ ਤਰਾਂ ਜਥਾ ਲਿਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਸਿਖ਼ਰ ਸੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਚੋਆ ਸਾਹਿਬ ਜੇਹਲਮ,ਕਿਲਾ ਰੁਹਤਾਸ ਅਤੇ ਸਿਆਲਕੋਟ ਕਿਸੇ ਜਥੇ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਇਜਾਜਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਪਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਅਖੀਰ ਤੇ ਆਉਣ ਲੱਗਿਆਂ ਇੱਧਰ ਅਤੇ ਓਧਰ ਦਾ ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਰੋ ਰੋ ਕੇ ਕਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ ਦਾਤਿਆ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਤੇ ਕੋਈ ਦੂਰੀ ਨਹੀਂ ਫਿਰ ਸਰਹੱਦਾਂ ਕਿਸ ਲਈ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇ ਦਿਲ ਇੱਕ ਹਨ, ਜ਼ੁਬਾਨ ਇੱਕ ਹੈ, ਪਹਿਰਾਵਾ ਇੱਕ ਹੈ, ਖਾਣ ਪੀਣ ਇੱਕ ਹੈ, ਧਰਤੀ ਇੱਕ ਹੈ ਫਿਰ ਮਿਹਰ ਕਰੋ ਤੇ ਸਰਹੱਦਾਂ ਖਤਮ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਤੋਂ ਮੁਲਕ ਵੀ ਇੱਕ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜੋ ਏਧਰ ਤੇ ਓਧਰ ਦੇ ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੇ ਖੁੱਲੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀਦਾਰੇ ਕਰ ਸਕਣ।

ਇੱਕ ਅਫ਼ਵਾਹ ਜੋ ਗਲਤ ਅਨਸਰਾਂ ਨੇ ਫੈਲਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਲੱਗਣ ਤੋਂ

ਬਾਅਦ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵੀਜੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੇ ਜਾਂਦੇ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਹੈ। ਇੰਗਲੈਂਡ, ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇਸ਼ਾਂ ਇਟਲੀ, ਆਸਟ੍ਰੀਆ, ਜਰਮਨ, ਫਰਾਂਸ ਆਦਿ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਵਾਰ ਸਮੇਤ ਲਗਭੱਗ 6 ਵਾਰੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਸੈਂਕੜੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯਾਤਰਾਵਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਮਰੀਕਾ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਰਗੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਵੀਜੇ ਲਏ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਦਿੱਕਤ ਨਹੀਂ ਆਈ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਗ਼ਲਤ ਤੇ ਸ਼ਰਾਰਤ ਭਰੀ ਅਫ਼ਵਾਹ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪਣੇ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਗੁਰਦੁਆਰਿਆਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣ ਲਈ ਵੀਜੇ ਅਪਲਾਈ ਕਰਨ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚਕਾਰ ਲਿਖਤੀ ਸਮਝੌਤੇ ਅਨੁਸਾਰ ਇੱਕ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ ਚਾਰ ਜਥੇ ਹੀ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰਪੁਰਬ, ਵਿਸਾਖੀ, ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਗੁਰਪੁਰਬ, ਅਤੇ ਮਹਾਂਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਬਰਸੀ ਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਵੱਖਰਾ ਜਥਾ ਲਿਜਾਣਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਆਨਲਾਈਨ ਅਤੇ ਵੀਜ਼ਾ ਆਨ ਅਰਾਈਵਲ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾਵਾਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾਣ ਤਾਂ ਜੋ ਬਜ਼ੁਰਗ, ਬੱਚੇ ਅਤੇ ਇਸਤਰੀਆਂ ਖੁੱਲੇ ਮਾਹੌਲ ਵਿੱਚ ਯਾਤਰਾ ਕਰ ਸਕਣ। ਸੱਭ ਸਿੱਖ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ, ਕਮੇਟੀਆਂ, ਅਤੇ ਰਸੂਖਦਾਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਵੀਜ਼ਿਆਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਵਾਉਣ ਜੀ।

ਹੁਣ ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਫਿਰ ਤੋਂ ਇਹਨਾਂ ਅਸਥਾਨਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਜਥਾ ਲਿਜਾਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਦਾਰ ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਸੰਸਥਾ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਮੇਰੇ ਅਤਿ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਭਾਈ ਰਜ਼ਾਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਹੈ ਜੀ।

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ 2024

ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ 1 ਫ਼ਰਵਰੀ 2024 ਨੂੰ ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿਖੇ ਪਹਿਲੀ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ "ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਨਫਰੰਸ" ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸ੍ਰੀ ਫ਼ਖ਼ਰ ਜ਼ਮਾਨ ਸਾਬਕਾ ਮੰਤਰੀ ਸਨ। ਇਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਸ੍ਰ. ਅਜਾਇਬ ਸਿੰਘ ਚੱਠਾ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਿਰਕਤ ਕੀਤੀ।

ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੋ (ਰ) ਡਾ. ਅਬਦੁੱਲ ਰੱਜ਼ਾਕ਼ ਸ਼ਾਹਿਦ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਕਲਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨੂੰ ਨੌਜਵਾਨ ਵਰਗ ਨਾਲ ਜੋੜੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲਣਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਨੂੰ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪ੍ਰਫੁੱਲਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਪਲੇਟਫਾਰਮ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ 'ਤੇ ਖੋਜ ਕਰਨ ਲਈ ਉੱਘੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਖੋਜੀ, ਪੰਜਾਬੀ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਦਾ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੁਆਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਸ੍ਰੀ ਫ਼ਖ਼ਰ ਜ਼ਮਾਨ ਨੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਮੌਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਲਈ ਡਾਇਰੈਕਟਰ WCP ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੂਹ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰੱਖਣ ਕਿਉਂਕਿ ਜੇਕਰ ਕਿਸੇ ਕੌਮ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਮਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੌਮ ਬਹੁਤੀ ਦੇਰ ਜ਼ਿੰਦਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦੀ।

PUNJAB MEDIA GROUP
https://dsrcf.org/ Facebook/dsrcf +924237312080 twitter.com/Dsrcf3

WORLD PUNJABI CONFERENCE 2024
FAKHAR ZAMAN
DIFFERENT DIMENSIONS OF PUNJABI CULTURE

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੈਮੀਨਾਰ

ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ

ਅਕਤੂਬਰ 1920ਈ: ਵਿੱਚ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਲਈ ਧਾਰੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਸ਼ੇਖੂਪੁਰਾ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਇਕੱਤਰਤਾ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅੰਦਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਕੁਕਰਮਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਸੀ। ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਰਾਹ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਮਹੰਤ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁਧਾਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਥ (ਸਿੱਖ ਕੌਮ) ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਮਹੰਤ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨ ਲਈ ਲੁਟੇਰਿਆਂ ਅਤੇ ਠੱਗਾਂ ਨੂੰ ਤਨਖਾਹਦਾਰ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਵਜੋਂ ਭਰਤੀ ਕੀਤਾ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਉਸਨੇ ਬੰਦੂਕਾਂ, ਪਿਸਤੌਲਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਗੋਲਾ ਬਾਰੂਦ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ। ਬਰਤਾਨਵੀ ਸਰਕਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਲਹਿਰ ਨੂੰ ਅਸਫ਼ਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਉਪਲਬਧ ਹਥਿਆਰ ਵਰਤ ਰਹੀ ਸੀ। ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਅਤੇ ਨਿਹੱਥੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਦਸਤਾ 20 ਫ਼ਰਵਰੀ ਨੂੰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਸਰੋਵਰ ਵਿੱਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਮਹੰਤ ਨੂੰ ਦਸਤੇ ਦੇ ਆਉਣ ਦੀ ਖ਼ਬਰ ਮਿਲ ਗਈ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਊਟੀਆਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਮਹੰਤ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਮੁਖ ਦੁਆਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਛੱਤ ਤੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਉਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ 26 ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਹੋਰ ਸੱਠ ਸਿੰਘ ਗੋਲੀਆਂ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਮਹੰਤ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਕੋਈ ਵੀ ਹਿੱਲਦਾ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਤਲਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਬੁਗਦੇ ਲੈ ਕੇ ਹੇਠਾਂ ਉਤਰ ਆਏ। ਗੋਲੀਆਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਵੱਲ ਭੱਜੇ। ਜਦੋਂ ਮਹੰਤ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਿਸਤੌਲ ਨਾਲ ਭਾਈ ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਉਹ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੰਡ ਦੇ ਦਰੱਖਤ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਾੜ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਮਹੰਤ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੇ ਭਾਈ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਦੇ ਵੀ ਟੁਕੜੇ-ਟੁਕੜੇ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਭੱਠਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵੀ ਸੜ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਸਾਕਾ ਦੀ ਯਾਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਵਾਪਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੇ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਮਨਾਈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

21 ਫ਼ਰਵਰੀ 2024 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ ਅਖੰਡ ਪਾਠ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਮੌਕੇ ਭੋਗ ਸਾਹਿਬ ਪਾਏ ਗਏ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਧਾਰਮਿਕ ਰਸਮਾਂ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਉਪਰੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਨੂੰ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਯਾਦਗਾਰੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਦੀ ਚੜ੍ਹਦੀ ਕਲਾ ਲਈ ਇੱਕ ਮਹਾਨ ਉਦੇਸ਼ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵਾਰ ਕੇ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਸਨ। ਆਸਟ੍ਰੇਲੀਆ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਇੰਗਲੈਂਡ ਦੇ ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਸਮੇਤ ਲਗਭਗ 200 ਮਰਦ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਿੱਖ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ, ਜਿੱਥੇ ਛੇ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਰਸਮੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ।

ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸ੍ਰ. ਰਾਜਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਅਸਥਾਨ

ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਲਈ ਬਹੁਤ ਹੀ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਥੇ ਸਾਡੇ ਪਹਿਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਰੀ ਕਹਾਣੀ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਭਾਵਪੂਰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੁਣਾਈ। ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਬਾਰੇ ਗੰਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਡੇ ਬਾਰੇ ਬੋਲਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੱਚ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਪਵਿੱਤਰ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਮਹੰਤ ਤੋਂ ਬਚਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਆਪਣੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਦਰਦਨਾਕ ਖ਼ੂਨੀ ਘਟਨਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ 130 ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਿਰਦੋਸ਼ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭਾਰੀ ਮਨ ਨਾਲ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੁੱਧ 'ਤੇ ਫੁੱਟਣ 'ਤੇ ਰੋਣਾ ਬੇਕਾਰ ਹੈ। SPGC ਨੇ ਮੂਲ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਬਿਕਰਮੀ ਕੈਲੰਡਰ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਕਾਰਵਾਈ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਹੁਣ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨਵੀਂ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਦੱਸੀਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਸ ਮਕਸਦ ਲਈ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਕੁਰਬਾਨ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਘਟਨਾ ਕਿਵੇਂ ਵਾਪਰੀ। ਹਾਏ! ਅਸੀਂ ਸਿੱਖੀ ਦੇ ਅਸਲ ਮਕਸਦ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿ ਗਏ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਰਾਹਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅੱਗੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ, ਪ੍ਰੋ. (ਰ) ਡਾ. ਅਬਦੁੱਲ ਰੱਜ਼ਾਕ ਸ਼ਾਹਿਦ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਹਿੱਸਿਆਂ ਤੋਂ ਪੁੱਜੀ ਸਮੂਹ ਸਿੱਖ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦਾ ਵੀ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਿਛੋਕੜ ਬਾਰੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਦੱਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਮਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰਹੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਕਦੇ ਭੁਲਾਇਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਦੀ ਖ਼ਾਤਰ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਖ਼ੂਨ-ਖਰਾਬੇ ਅਤੇ ਘਿਨਾਉਣੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਪਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਹੋਈ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮਿਸਾਲ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕੀਤੀ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਹੋਰ ਉੱਘੜਵੀਂ ਮਿਸਾਲ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹਿੰਦੂਤਵੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਸਿਲਸਿਲਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਕਤਲੇਆਮ ਦੀ ਉਹੀ ਲੜੀ ਸੀ। ਵੰਡ ਵੇਲੇ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। 1984 ਵਿੱਚ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਫਿਰ ਧੋਖਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਅਤੇ ਚੰਦੂ ਅਤੇ ਨਰਾਇਣ ਦੇ ਚੇਲੇ ਸਾਬਤ ਹੋਏ।

ਸ੍ਰ. ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਯੂ.ਕੇ. ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇੱਥੇ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਯਾਦਗਾਰੀ ਪਲ 'ਤੇ ਬੋਲਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਕਿ ਹਿੰਦੂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨੀਵਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਠੋਰਤਾ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੈਰੋਕਾਰ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਚ ਬੋਲਣਾ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ।

ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸੱਚ ਬੋਲਿਆ, ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫ਼ਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਕੀ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਯਾਦ ਰੱਖੋ ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਸੱਚ ਬੋਲਿਆ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਵਾਂਗ ਔਕੜਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰੀ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਲਈ ਕੁਰਬਾਨੀਆਂ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਜੇਕਰ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਬਣੀ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣਾ ਬਲੀਦਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਕਲਿਆਣ ਸਿੰਘ ਕਲਿਆਣ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਜੀ.ਸੀ.ਯੂ., ਲਾਹੌਰ ਨੇ ਸਾਕਾ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਖੂਨ-ਖਰਾਬੇ ਵਾਲੀ ਘਟਨਾ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਤੋੜਿਆ ਸੀ। ਹਿੰਦੂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰੀਬੀ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਨਰਾਇਣ ਦਾਸ ਨੇ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ। ਜਦੋਂ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਥੀ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਨਰੈਣ ਦਾਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਡਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨਾਲ ਸੀ ਅਤੇ ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਸ ਨੂੰ ਮੰਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1984 ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਸਿਰਫ਼ ਨਫ਼ਰਤ ਭਰੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਰੂੜੀਵਾਦੀ ਸੋਚ ਕਾਰਨ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਰਾਣਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ, ਜਥਾ ਆਗੂ, ਯੂ.ਕੇ. ਨੇ ਬੋਲਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅੱਜ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਵੱਲੋਂ ਹਿੰਦੂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਦਿੱਤੀ ਕੁਰਬਾਨੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਹਾਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮਾਣ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਤੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਇੱਥੇ ਬਹਾਦਰ ਪੁਰਸ਼ ਭਾਈ ਲਛਮਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਇਕੱਤਰ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਹ ਜ਼ੁਲਮ ਭਾਰਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਜਾਰੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਲਵਾਮਾ 'ਤੇ ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨੀ ਸਮਾਰੋਹ ਸੀ। ਇਸ ਮੁਹਿੰਮ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੀ ਫੌਜ ਦੇ ਖ਼ੂਨ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਵੁਕ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਟੁਕੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਣ ਲਈ ਮੋਦੀ ਹੀ ਕਾਫੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਮੁਹਿੰਮਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵੀ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਸਰਕਾਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਟੇਬਲ ਟਾਕ 'ਤੇ ਸੱਦਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੋਦੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਫ਼ਰਤ ਦੀ ਨੀਤੀ 'ਤੇ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਮੰਚ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਚਿਤਾਵਨੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਭਾਰਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮਤਾ ਪੇਸ਼ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਧਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਬਾਰੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਕੇਸ ਪੇਸ਼ ਕਰੇ। ਉਹ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ ਦੇ ਨਾਅਰਿਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਭਾਸ਼ਣ ਸਮਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸਰੋਤਿਆਂ ਨੇ ਤਾੜੀਆਂ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਹੁੰਗਾਰਾ ਭਰਿਆ।

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 'ਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਪ੍ਰਤੀਭਾਗੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸਨਮਾਨ-ਪੋਸ਼ਾਕ' - ਸਰੋਪਾ - ਭੇਂਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ।

Dyal Singh Research & Cultural Forum, Lahore
ਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਰਿਸਰਚ ਐਂਡ ਕਲਚਰਲ ਫੋਰਮ

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ

ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਂਗਰਸ

ਫ਼ਖ਼ਰ ਜ਼ਮਾਨ ਜੀ ਦੀ ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵੱਲੋਂ ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਹੈਰੀਟੇਜ ਹੋਟਲ, ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ 4 ਮਾਰਚ ਤੋਂ 9 ਮਾਰਚ ਤੱਕ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫਰੰਸ ਕਰਵਾਈ ਗਈ।

ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ 33ਵੀਂ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਵਿੱਚ 58 ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ, ਲੇਖਕ, ਪੱਤਰਕਾਰ, ਪ੍ਰੋਫ਼ੈਸਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਖਾਂ ਤੋਂ ਸਬੰਧਤ ਸਨ, ਨੇ ਰਲਤ ਕੀਤੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਪ੍ਰੋ. (ਰ) ਡਾ. ਅਬਦੁੱਲ ਰੱਜ਼ਾਕ ਸ਼ਾਹਿਦ ਨੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀਨ ਨੂੰ ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਾਲ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਤਰੱਕੀ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਕਈ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿੱਚ ਧਾਰਮਿਕ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਦੇ ਯੋਗ ਨਾ ਹੋ ਸਕਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਈ ਵੀ ਤੁਰੰਤ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰੇਗੀ।

WORLDPUNJABI CONGRESS
WORLD PUNJABI CONGRESS

WORLDPUNJABI CONGRESS
WORLD PUNJABI CONGRESS

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ

ਵਰਲਡ ਪੰਜਾਬੀ ਕਾਂਗਰਸ

ਲਾਹੌਰ ਵਿਖੇ ਇਹ ਲਗਾਤਾਰ 33ਵੀਂ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਸੀ। ਇਸ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਵਿੱਚ 58 ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਰਤੀ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ, ਲੇਖਕ, ਪੱਤਰਕਾਰ, ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜੋ ਜੀਵਨ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਪਖਾਂ ਤੋਂ ਸਬੰਧਤ ਸਨ, ਨੇ ਰਲਤ ਕੀਤੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਹੌਰ ਵਿੱਚ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਵੀਜ਼ਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੋ. (ਰ) ਡਾ. ਅਬਦੁਲ ਰਜ਼ਾਕ ਸ਼ਾਹਿਦ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਬੇਨਤੀ 'ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਭਾਰਤੀ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਲਾਹੌਰ ਦਾ ਵੀਜ਼ਾ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸਨ ਅਤੇ ਨਨਕਾਣਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਧਕਾਂ ਦੇ ਧੰਨਵਾਦੀ ਸਨ।

ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਨੇ ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਾ ਲਾਭ ਉਠਾਉਂਦਿਆਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਅਸਥਾਨ ਵਿੱਚ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ "ਸਿੱਖ ਮੁਸਲਿਮ ਸਾਂਝ" ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਸੈਮੀਨਾਰ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ।

ਸੈਮੀਨਾਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਿੱਖ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਪਤਵੰਤੇ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੇ ਲੰਗਰ ਹਾਲ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਿੱਖੀ ਮਰਿਆਦਾ ਅਨੁਸਾਰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੇ ਖਾਣੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ।

HEALTH CENTER

ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ

ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੂਰੇਵਾਲ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ

ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਐਲਾਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ "ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ" ਲਾਹੌਰ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਨੇ ਉੱਘੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਸਵਰਗੀ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਜੀ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ 16-04-2024 ਨੂੰ ਸਵੇਰੇ 10:30 ਵਜੇ (ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦੇ ਮਿਆਰੀ ਸਮੇਂ) 'ਤੇ ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਆਡੀਟੋਰੀਅਮ ਵਿਖੇ ਹੋਈ। ਯੂ.ਕੇ., ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਮਹਿਮਾਨਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ। ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੇ ਸ੍ਰ. ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਦੇ ਦ੍ਰਿੜ ਯਤਨਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਭਾਗੀਦਾਰ ਨੇ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਨੂੰ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਦੇਣ ਲਈ "ਵਰਲਡ ਸੈਂਟਰ ਫ਼ਾਰ ਪੰਜਾਬੀ" ਦੀ ਛਤਰ ਛਾਇਆ ਹੇਠ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ।

ਇੱਥੇ ਵਰਣਨਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਈਸਾਈ, ਇਸਲਾਮ, ਯਹੂਦੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਕੈਲੰਡਰ ਹਨ। ਪਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਮਨੰਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਦਿ ਮਿਤੀ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ, ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿੱਖਾਂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੁਆਰਾ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਰਵਾਇਤੀ ਵਿਕਰਮੀ (ਜਾਂ ਬਿਕਰਮੀ) ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਨਵੇਂ ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਅਪਣਾਏ ਜਾਣ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪਛਾਣ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਕਦਮ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ, ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹਾ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਧਾਰਨਾ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਧਰਮ ਦੀ ਇੱਕ ਸ਼ਾਖਾ ਹੈ।

ਇੱਥੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ ਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਸਾਂਝੀਆਂ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

PAL SINGH PUREWAL CONFERENCE
ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਕਾਨਫ਼ਰੰਸ
WORLD CENTRE FOR PUNJABI

PAL SINGH PUREWAL CONFERENCE

Dyal Singh Auditorium

WORLD CENTRE FOR PUNJABI
SCAN TO SIGN UP
WORLD CENTRE FOR PUNJABI
SCAN TO SIGN UP

تماہی

سانجھا پنجابی ورثہ

جلد: 01 شمارہ: 01 (جنوری-مارچ 2024ء)

چیف ایڈیٹر

دیال سنگھ ریسرچ اینڈ کلچرل فورم

25۔نسبت روڈ، لاہور

ورلڈ سینٹر فار پنجابی-2024ء

☆ ایس میگزین دا کوئی وی مضمون کُلّی یا جُزوی طور تے ''سانجھا پنجابی ورثہ'' دا حوالہ دے کے کھوج پرکھ دے مقصد لئی ورتیا جاسکدا اے۔

☆ ''سانجھا پنجابی ورثہ'' وچ شامل مضامین/نظماں وغیرہ وچ پیش کیتے گئے وچاراں نال ادارے دا متفق ہونا ضروری نہیں تے نہ اِی ادارہ یا ایہدا کوئی کاما کِسے لکھت لئی ذمے وار ہووے گا۔

☆ ''سانجھا پنجابی ورثہ'' نُوں چنگیرے توں چنگا بناؤن لئی تہاڈے سجھاء ساڈے واسطے بہت قیمتی نیں۔

چھاپن ہار

پروفیسر (ر) ڈاکٹر عبدالرزاق شاہد

ڈائریکٹر ورلڈ سینٹر فار پنجابی

25- نسبت روڈ، لہور، پاکستان

فون: 37312080-42-92+ وٹس ایپ: 0770117-316-92+

Email: wordcentreforpunjabi@yahoo.com

Website: www.worldcentreforpunjabi.org

https//:www.facebook.com/profile.php?id=61557503945160

ایڈیٹر

فیصل ارشد بٹ

عمران احمد

صلاح کار

ڈاکٹر گُردرشن سنگھ ڈھلوں

پروفیسر ہمت سنگھ

ڈاکٹر جسبیر کور

ڈاکٹر دیوندر پال سنگھ

سردار گُرمیل سنگھ خالصہ

ڈاکٹر مجاہدہ بٹ

پروفیسر ڈاکٹر مرزا معین الدین

پروفیسر ڈاکٹر محمد طارق بلوچ

مُل : 500 رُپئے

بدیس لئی: 10 ڈالر (امریکی)

تتکرا

1۔	مُڈھلی گل	4
2۔	گورو نانک جی اَتے راگ (موسیقی) پروفیسر حمید اللہ شاہ ہاشمی	5
	پاکستان یاترا مٹھیاں یاداں	9
3۔	پاکستان دے گُردھاماں دے درشن دیدارے نشان سنگھ کاہلوں	
	سمیں دی گل	11
4۔	✲ قومانتری سیمینار ✲ قومانتری کانفرنس	

مُڈھلی گل

الحمد للہ ''سانجھا پنجابی ورثہ'' دا پہلا شمارہ تہاڈے مطالعہ لئی پیشِ خدمت اے۔ ایہہ ''ورلڈ سینٹر فار پنجابی'' (عالمی ادارہ برائے پنجابی) دا پلیٹھی دا شمارہ اے۔ ایہدے وچ کمی کوتاہی ہوسکدی اے۔ جیہدے لئی پیشگی معافی دے خواستگار ہاں۔ ایہہ سہ ماہی رسالہ اصل وچ مارچ دے اخیر یا اپریل دے مڈھ وچ آؤنا سی۔ تھوڑی دیر نال پیش کیتا جارہیا اے۔ ایہدے کئی کارن سن۔ پہلا تے وڈا کارن ایہہ سی جے ایہہ ''عالمی ادارہ برائے پنجابی'' دی پہلی کوشش اے، کسے وی کم دی شروعات ویلے کئی گلاں دا دھیان رکھنا پیندا اے۔

عالمی ادارہ برائے پنجابی دی اچھیا ہے پئی پورے جگت وچ وسدے پنجابیاں نال رل کے اَگے ودھیا جاوے۔ دنیا بھر وچ جتھے جتھے وی پنجابی وسدے نیں، اسیں اوہناں نُوں بینتی کراں گے جے اوہ پنجابی بھاشا، ادب، آرٹ تے ثقافت دے فروغ لئی ساڈے بانہہ بیلی بنن تے ساڈے نال تعاون کرن۔ تاں جے اسیں رل کے پنجابی دی ودھیا سیوا کر سکیے۔

شمارہ دیر نال آن دا اک کارن ایہہ وی سی جے 29 فروری نوں اوری اینٹل کالج وچ، یکم تے دو فروری نوں ورلڈ سینٹر فار پنجابی ولوں ساڈے آڈیٹوریم وچ تے 5، 6، 7 مارچ نُوں فخر زمان ہوراں دی ورلڈ پنجابی کانگرس ولوں تن روزہ کانفرنس ہوئی۔ ساڈی کوشش سی جے ایہناں کانفرنساں وچ ہون والیاں گلاں باتاں نوں تے لیکھ شمارے وچ شامل کرکے ایہنوں ''کانفرنس نمبر'' وجھوں پیش کیتا جاوے۔ پر ایہہ مواد اینا بہتا سی جے اِک شمارے وچ پیش کرنا اوکھا سی۔ اسیں کانفرنس بارے وکھری لکھت پیش کراں گے (انشاء اللہ) ایس شمارے وچ ایہناں تناں کانفرنساں بارے تفصیلی رپورٹ شامل کررہے ہاں۔

ایس پہلے شمارے وچ ساڈے ادارتی ٹیم محمد فیصل ارشد بٹ ہوراں دا اِک انملا انگریزی آرٹیکل ''Lahore Fort: Study Through Centuries'' پیش کررہے ہاں۔ جیہدے وچ پڑھن والیاں لئی چنگیاں معلومات وی شامل نیں۔ شاہ مکھی وچ محترم پروفیسر حمید اللہ شاہ ہاشمی ہوراں دی اِک لکھت ''گورو نانک جی اَتے راگ (موسیقی)'' وی پیش کررہے آں۔ پروفیسر صاحب پنجابی ادب دا اِک وڈا ناں اے۔ ایس آرٹیکل لئی اسیں اوہناں دے دھنوادی ہاں۔ گُرمکھی وچ بخشندر ہوراں دا اِک ودھیا آرٹیکل ''رہن دیو جی پہلاں شاعری پڑھنی سِکھ لو'' پیش کررہے آں۔ بخشندر جی بڑے جی دار نیں۔ اوہناں دی ''پترکاری یا ترکاری'' دی بڑی دُھم اے۔ سانوں مان اے جے اوہ کئی دِن ساڈے پروہنے رہے۔

پچھلی سہ ماہی وچ ہون والیاں سرگرمیاں دی جھلک وی پڑھن والیاں نال سانجھی کیتی جارہی اے تاں جے پڑھن والے جان سکن پئی اسیں کیہ کہہ رہے آں۔

ایس ادارتی نوٹ راہیں دُنیا بھر وچ وسدے پنجابیاں نوں سنیہا دینا چاہواں گا سگوں بینتی کرنا چاہواں گا جے اوہ اپنے قلم راہیں ایہدے وچ حصہ پان۔ ایس رسالے وچ اسیں اِک خاص گوشہ ''پاک یاترا، مٹھیاں یاداں'' مختص کیتا اے۔ جس وچ اوہناں سجناں متراں دے لیکھ/ تاثرات پڑھن والیاں دے سامنے لیائے جاندے نیں جیہڑے کسے ویلے وی پاک یاترا کر چکے نیں۔ اوہناں ایس یاترا دوران کیہ ویکھیا؟ کیہ محسوس کیتا تے کیہڑیاں مٹھیاں یاداں اوہ سجناں نال سانجھیاں کرنا چاہندے نیں۔

سانوں ات دا مان اے جو ایس گوشے لئی سانوں اَن گنت لیکھ وصول ہورہے نیں۔ اسیں اوہ سبھ سنبھال رہے ہاں تے واری آؤن تے اوہناں نوں تھاں ملدی رہے گی۔ دوجا اسیں ایہہ سارے لیکھ کتاب لڑی دی صورت وچ وی چھاپ کے پڑھن والیاں نال سانجھے کراں گے۔

ایہہ وی بینتی کرنی سی جے ''عالمی ادارہ برائے پنجابی'' نے ''ٹورسٹ سہولت ڈیسک'' شروع کیتا اے۔ دُنیا بھر توں جیہڑے سجن متر اپنے آر پروار یاں سجناں متراں نال پاکستان/ پنجاب وچ گردھاماں دی یاترا لئی آنا چاہن۔ اسیں ویزے توں لے کے ایتھے رہن تے پھرن ٹرن وچ اوہناں نوں ہر ممکن سہولت دیاں گے۔ اجیہے سجن ساڈے وٹس ایپ نمبراں یاں ای میل تے ساڈے نال رابطہ کرسکدے نیں۔ اسیں کھلیاں بانہواں تے کھلے دِل نال اوہناں نوں جی آیاں نوں کہن لئی ہر ویلے تیار ہاں۔ تہاڈے سُجھا تے رائے دا سواگت کراں گے۔

پروفیسر (ر) ڈاکٹر عبدالرزاق شاہد

چیف ایڈیٹر

گورو نانک جی اَتے راگ (موسیقی)

پروفیسر حمید اللہ شاہ ہاشمی

اسلام دی مقدس تعلیم دے مطابق واجا، طبلہ وغیرہ توں گندے اَتے بزاری گیت، جیہڑے لوکاں دیاں نفسانی خواہشاں نُوں بھڑکان دا موجب ہون، سخت منع نیں۔ کسے وی مسلمان بزرگ نے بھاویں اوہ کسے وی فرقے نال تعلق رکھدے ہون ایہنوں پسند نہیں کیتا۔ پر ویاہ شادیاں وغیرہ خوشیاں دے موقعے اُتے جاں میدانِ جنگ وچ شامل ہون والے مجاہداں نُوں اُبھارن والے گانے گانا اَتے دَف وغیرہ وجانا ناجائز نہیں نیں۔ رسول اللہ ﷺ دی اِک حدیث توں ثابت اے کہ اِک واری مِنیٰ دے دیہاڑیاں وچ حضور ﷺ لیٹے ہوئے سن۔ حضرت عائشہ صدیقہ رضی اللہ عنہ دیاں کجھ سہیلیاں اوہناں دے گھر آئیاں اَتے دَف نال گانا وجانا شروع کر دِتا۔ اینے وچ حضرت ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ وی اوتھے تشریف لے آئے اَتے اوہناں نے کُڑیاں نُوں جھاڑیا۔ حضور ﷺ نے ابوبکر صدیق رضی اللہ عنہ نُوں اِنج کرن توں روک دِتا اَتے فرمایا:

''ایہناں نُوں کجھ نہ آکھو تے گاوَن دیو ایہہ عید دے دِن نیں۔''

ایس ویلے وی مسلماناں وچ اجیہے فرقے موجود نیں جیہناں وچ سماع دیاں مجلساں قائم کرنا جائز سمجھیا جاندا اے۔ چنانچہ چشتی اَتے قادری طریقے دے لوکاں وچ ایہدا عام رواج اے۔(1)

صوفی مسلماناں وچ سماع دی مجلس قائم کرنا آپ سِکھ وِدواناں نُوں وی مُسلم اے۔ چنانچہ اِک سِکھ وِدوان دا بیان اے کہ:

> ''بابا فرید جی نے ہزاراں ہندوواں نُوں
> مسلمان بنایا...... آپ سماع دیاں مجلساں
> وی منعقد کردے سن جتھے قوال قوالی کردے
> سن۔'' (2)

کجھ ہور سِکھ وِدواناں نے وی صوفیاء دا سماع دیاں مجلساں قائم کرنا بیان کیتا اے۔ (3)

کجھ ہور لوکاں دا خیال اے کہ گورو نانک جی راگ جائز تصور کردے سن اَتے اسلام وچ راگ مطلق حرام قرار دِتا گیا اے۔ اوہناں دے کول گورو نانک جی نے ایہہ طریقہ اسلامی تعلیمات دے سراسر خلاف اِختیار کیتا سی۔ چنانچہ اِک صاحب فرماندے نیں کہ:

> ''اسلامی شرع دے مطابق راگ دی سختی
> نال مناہی اے۔ ایہنوں حرام قرار دِتا گیا
> اے۔ گورو نانک جی دے چلائے ہوئے
> دھرم وچ راگ اِک بہت وڈی برکت
> اے۔ کیوں جو کیرتن راگ دے بغیر ہو اِی
> نہیں سکدا۔'' (4)

اِک ہور سکھ وِدوان نے ایہدے بارے ایہہ بیان دِتا اے کہ:

> ''خُدا تعالیٰ دی حمد دے بغیر جیہڑا گانا وجانا
> ہر دے نُوں نفسانیت ول لے جاندا اے
> گورو گرنتھ صاحب وچ وی کئی تھائیں
> ایہدی مخالفت کیتی گئی اے۔'' (5)

اِک ہور سِکھ وِدوان نے ایہدے بارے ایہہ بیان کیتا اے کہ:

> ''دُنیاوی موسیقی اَتے کیرتن وچ واضح فرق
> ایہو اے کہ اِک وچ دُنیاوی کشش ہوندی
> اے اَتے دوجے وچ رُوحانی۔ اِک فرش
> ول لے جاندا اے اَتے ودجا عرش ول......
> سچی گل تے ایہو اے کہ کیرتن اوہی کر سکدا
> اے جیہدے دِل وچ خُدا تعالیٰ دی محبت

عشق دی حد تک ہووے...... کیرتن کرن
جاں سُنن دی سب توں وڈی ضروری گل
ایہو اے کہ دِل وچ محبتِ الٰہی
ہووے۔'' (6)

گورو گرنتھ صاحب دے بعض شبداں وچ کیرتن دے مسئلے اُتے وی چانن پایا گیا اے۔ ایہناں توں وی ایہو واضح ہوندا اے کہ کیرتن دا مطلب خُدا دے نیک بندیاں دا رب دی صفت صلاح دے گیت گاؤنا اے نہ کہ فحش گیت۔ (7)

گورو جی نے اِک شبد وچ عقل دا واجا اَتے محبت دا طبلہ ظاہر کیتا اے اَتے ایس مستی وچ نچنا بیان کیتا اے۔ دوجا نچنا صرف نفس دیاں خواہشاں توں متعلق اے۔ خُدا تعالیٰ دی عبادت اِی اصلی راگ اے۔ ست اَتے سنتوکھ (صدق اَتے صبر) دوویں تال نیں اَتے شبد خوشی دا واجا۔ ساڈا راگ ایس توں اَڈ ہور کجھ نہیں۔ ایہدے وچ مست ہوکے اسیں خوشی نال نچدے ہاں۔'' (8)

ایہدے برعکس سکھ راگیاں دے ایہہ راگ بیان کیتے جاندے نیں کہ:

''سِکھاں دے قدیمی ساز، رباب، سرندہ،
طاؤس وغیرہ نیں۔ راگ وِدیا دی گھاٹ
نے ایہناں دی تھاں ہارمونیم نُوں دے
دِتی۔'' (9)

مطلب صرف سارنگی اِی ردی گئی اے کیوں جو اوہ بازاری عورتاں دے گاؤن دا ساز اے۔ (10)

اَج سِکھ دُنیا جیس راگ جاں کیرتن نُوں اپنے دھرم دا خاص حصہ مندی اے اوہدے بارے اِک سِکھ وِدوان مہاتما کلیان داس جی دا کہنا اے کہ ایہہ گورو نانک جی دے زمانے وچ رائج نہیں سی۔ چنانچہ اوہناں نے ایس سلسلے وچ ایہہ بیان کیتا اے کہ:

''جے کر سِکھ پنتھ وچ راگ دا رواج ہوندا
تاں تیجے گورو امر داس جی نے جدوں بائی
سِکھ پرچارک مقرر کیتے سن تے اوہناں
وچ راگی وی ہوندے...... گورو نانک جی
توں لے کے گورو ارجن جی تیکر سِکھاں
نُوں گورو صاحب نے راگ نہیں کرن دِتا
سی۔'' (11)

مطلب: ''بس فرق صرف راگ دے
مطلب سمجھن وچ اے۔ راگ دا اِک
مطلب پریم اَتے محبت وی اے۔ جتھے
راگ گائن لئی کہیا گیا اے اوتھے گورو جی
نے ایہہ وی کہیا اے کہ راگ نُوں چھڈ
کے واہگرو جپو۔ بس ایہہ انگریزاں دی پہلی
چال سی سِکھ قوم دے پرچار نُوں روک کے
راگ ول لا دِتا۔'' (12)

اَج کل سکھ دِیواناں اَتے مجلساں وچ بیبیاں وی کیرتن کردیاں نیں پر سکھ دھرم دی سیکھیا مطابق کوئی بندہ وی کسے بی بی توں راگ نہیں سُن سکدا۔ جیویں کہیا گیا اے کہ:

تریا راگ سنے چِت لائے
سنو لال سو جم پور جائے (13)

اِک ہور سِکھ وِدوان لکھدے نیں کہ:

''سکھ بیبیاں اَتے مرداں دے کیرتنی جتھے
وکھو وکھرے ہونے چاہیدے نیں۔'' (14)

سکھ تاریخ توں ایس گل دا وی پتا چلدا اے کہ گورو نانک جی دا کیرتن جاں سماع دیاں مجلساں موجودہ راگیاں وانگوں نہیں سن۔ گورو نانک جی نے اپنی ساری عمر وچ کدے وی واجا جاں طبلہ نہیں سی ورتیا اَتے نہ اِی اوہناں دا اپنے ہتھوں رباب وجانا ثابت اے۔ بہتا توں بہتا ایہو پتا چلدا اے کہ اوہناں دا مسلمان ساتھی بھائی مردانہ رباب وجاؤندا ہوندا سی۔ جیویں کہ بھائی گرداس جی دا آکھنا اے کہ:

بھلا رباب بجائیندا مجلس مردانہ مراثی (15)

اَتے گورو جی اپنے رب دی حمد دے گیت گاؤندے سن۔ گورو نانک جی رباب نُوں پسند کردے سن اَتے باقی سازاں نُوں ناپسند۔(16) پر ایہہ رباب وی گورو نانک جی آپ نہیں سن وجاؤندے۔ بلکہ اوہناں دا سنگی وجاؤندا سی۔

سکھ تاریخ توں ایہہ وی پتا چلدا اے کہ جدوں لوکاں نے گورو نانک جی توں کیرتن جاں سماع توں متعلق دریافت کیتا تے اوہناں نے ایہہ نہیں کہیا کہ اسلام وچ ایہدی اجازت ہے جاں نہیں میں ایہنوں جائز تصور کردا ہاں بلکہ ایہو فرمایا کہ:

"جے کر کہوو کہ پیغمبرِ خُدا نے سرود بند کیتا اے بے شک پیغمبر نے سرود منع کیتا اے جیہڑا دِل نُوں بدفعلی اَتے دُنیا دے عیش و عشرت ول لے جاندا اے۔ پر جدوں سرود وچ رب دی یاد اَتے محبت الٰہی دا اظہار کیتا گیا ہووے اوہ سرود جائز اے۔ ایہنوں منع نہیں کیتا اَتے سرود نُوں بند کرن دا ایس لئی حکم دِتا کہ لوکاں دیاں زندگیاں ناحق بیہودہ افعال نال برباد نہ ہون۔ بس تُسیں رب دی یاد دے سرود نُوں کیوں بند کردے او۔" (17)

ہور وی کئی سِکھ کتاباں وچ گورو نانک جی دی سرود توں متعلق ایہو وضاحت موجود اے۔ (18)

....

حوالے

1۔ ویکھو سیر اولیاء صفحہ 526، کشف الغناع عن وجہ السماء، صفحہ 27

2۔ پراچین بیڑاں، صفحہ 447

3۔ ویکھو پنجابی ساہت نومبر 1943ء، گورو سندیش مئی 1967ء، اجیت 21 اگست 1967ء، قومی ایکتا 6 نومبر 1967ء

4۔ دھرم تے سداچار۔ ر 365 اَتے خالصہ سماچار امرت سر 3 مارچ 1964ء

5۔ گورو گرنتھ کوش، صفحہ 686

6۔ رسالہ خالصہ پارلیمنٹ گزٹ اکتوبر 1963ء

اب تو سکھ قوم کے جلسوں اور دیوانوں میں سکھ مستورات بھی کیرتن کرتی ہیں لیکن اس بارہ مین سکھ رہت ناموں میں یہاں تک احتیاط برتی گئی ہے کہ "سکھاں دے دربار لگے مائی دا جامہ گرو گرنتھ صاحب نہ پڑھے۔ سنے بے شک۔ (خالصہ دھرم شاستر، صفحہ 196)

7۔ ویکھو صفحہ 357، 414، 662، 832، 849، 1003، 1342 وغیرہ۔

8۔ ویکھو گورو گرنتھ صاحب، صفحہ 350

9۔ سکھ قانون، صفحہ 70

10۔ خالصہ دھرم شاستر، صفحہ 79

11۔ سچی کھوج حصہ اول، صفحہ 186

12۔ سچی کھوج حصہ اول، صفحہ 188

13۔ تنخواہ نامہ نندل

14۔ سکھ قانون، صفحہ 79

15۔ وار 11 پوڑی 13 سکھ وِدوان امرنُوں بیان کردے نیں کہ رباب اِک اسلامی ساز اے۔ چنانچہ اِک سِکھ وِدوان دا بیان اے کہ: "رباب ایک عربی ساز ہے۔ گورو نانک دیو والے رباب کا نمونہ ہے اور بجانے والے ریاست رام پور میں اب بھی موجود ہیں۔" (گورو نانک چمتکار صفحہ 107) اِک ہور وِدوان لکھدے نیں کہ "رباب مسلمان ملکوں کا ساز ہے جسے ایران، افغانستان، صوبہ سرحد اور کشمیر میں اب تک مضراب کی ٹھوکر سے بجایا جاتا ہے۔" اجیت جالندھر 21 اگست 1960ء

16۔ ویکھو جنم ساکھی بھائی، صفحہ 115

17۔ جنم ساکھی بھائی بالا، صفحہ 560، جنم ساکھی بھائی بالا، درود صفحہ 692

18۔ ویکھو جنم ساکھی بھائی بالا، گورمکھی صفحہ 560، جنم ساکھی چھاپہ پتھر صفحہ 381، سوانح عمری گورو نانک جی صفحہ 64، تواریخ گورو خالصہ سرود صفحہ 50 و جنم ساکھی بھائی منی سنگھ صفحہ 429، گورو نانک پرکاش اتراردھ ادھیائے 34 و اتہاس گورو خالصہ صفحہ 152۔ سوانح عمری گورو نانک دیو جی، صفحہ 46، گرمت اتہاس گورو خالصہ صفحہ 15 وغیرہ۔

مشہور و معروف اُداسی وِدوان مہاتما کلیان داس جی نے کیرتن بارے ایہہ حقیقت بیان کیتی اے کہ "جاہل لوگ باجے کی چیں چیں اور طبلہ کی ڈھب ڈھب سے گلا پھاڑنے کو کیرتن کہتے ہیں اور گورو ارجن جی نے بلاول میں فرمایا ہے کہ "کیرتن نام سکرت رہوں جب لگ گھٹ میں ساس" مطلب جدوں تک میرے جسم وچ ساہ اے تد تک کیرتن ذکرِ الٰہی کردا رہ۔ بس گورو گرنتھ صاحب وچ جتھے وی کیرتن لفظ ورتیا اے اوتھے ایہدا مطلب ذکرِ الٰہی اے۔ واجے دی چیں چیں اَتے طبلے دی ڈھب ڈھب نال چیکنا راگ نہیں۔ (سچی کھوج جلد ۴ صفحہ 63)

y y y

پاکستان یاترا مٹھیاں یاداں

(ساڈا ایہہ کارنر "پاکستان یاترا مٹھیاں یاداں" مستقل طور تے تماہی میگزین "سانجھا پنجابی ورثہ" دا حصہ بن رہیا اے، تُسیں وی اپنیاں پاکستان دیاں یاداں ساڈے نال سانجھیاں کرو، تہاڈیاں یاداں "سانجھا پنجابی ورثہ" دا شنگار بنن گیاں۔)

پاکستان دے گُردھاماں دے درشن دیدارے

نشان سنگھ کاہلوں

ساری دُنیا وچ سویرے شام جاں فیر کسے وی خوشی غمی دے موقعیاں تے سکھ ولوں جدوں ارداس کیتی جاندی ہے تاں ننکانہ صاحب اتے ہور وچھڑے گوردواریاں دے کھلے درشن دیدارے اتے سیوا سنبھال دے دان دی منگ کیتی جاندی ہے۔ درشناں دی لوچا کارن مینوں لگبھگ 9 کو وار پاکستان جان دا سبھاگ حاصل ہویا ہے۔ پہلیاں 7 واریاں وچ گورو نانک پاتشاہ جی دے پرکاش گرپرب دے موقعے تے وڈے جتھیاں وچ جان دا موقع ملیا۔ درشن کسے وی قیمت تے ہو جان ایہہ تمنا رہندی ہے۔ پر وڈے جتھیاں وچ رہائش دی تنگی، بھیڑ وچ ساتھیاں دا ایدھر ادھر ہو جانا، سامان گم ہون دا خدشہ، باتھ روماں دی سمسیاں اتے اک ستھان توں دوجے ستھان تے جان لئی گھنٹیاں بدھی کھڑیاں بساں وچ بیٹھے رہنا اتے اٹاری تے واہگہ بارڈراں تے ہوندی کھجل خواری آدک بہت پریشانیاں دا ساہمنا کرنا پیندا سی۔ کھلے درشن دیدارے کویں کیتے جان ایہہ سوچ ہمیشاں بنی رہندی سی۔ سال 2019ء وچ گورو نانک صاحب جی دے 550 سالہ گرپرب موقعے میں گورو صاحب دے چرناں وچ اک وکھرا جتھا لجان لئی ارداس کیتی اتے کوششاں شروع کردتیاں۔ میں نویں دلی ستھت پاکستان دی ایمبیسی وچ فون کرکے اپنی گل دسی اتے ادھیکاریاں نوں ملن لئی سماں منگیا۔ دتے گئے سمیں انوسار ایمبسی پہنچ کے کئی ادھیکاریاں نوں مل کے اپنی گل دسی اتے اخیر نوں اوہناں نے مینوں اک وکھرا جتھا لجان دی اجازت دے دتی۔

49 یاتروآں دا جتھا اٹاری تے واہگہ بارڈر راہیں پاکستان پہنچیا۔ ایس وار ماحول وکھرا ہی سی۔ سبھ توں پہلاں ننکانہ صاحب پہنچے اتے شام دے دیوان دی حاضری بھری۔ اگلے دن سویرے امرت ویلے دی حاضری اپرنت ننکانہ صاحب ستھت باقی گوردواریاں دے درشن دیدارے کیتے اتے شام نوں فیر حاضری بھری۔ اگلے دن ننکانہ صاحب وکھے سویرے شام دیاں حاضریاں توں علاوہ گرودوارہ سچا سودا صاحب دے درشن کیتے۔ ایس توں اگلے دن گرودوارہ سری پنجہ صاحب حسن ابدال پہنچے اتے دو دن ایتھے رہ کے کھلے درشن کیتے اتے سویرے شام دیواناں دیاں حاضریاں بھریاں۔ تیجے دن پنجہ صاحب توں واپسی سمیں گرودوارہ چوآ صاحب جہلم اتے جنم استھان ماتا صاحب کور جی قلعہ روہتاس دے درشن کرکے رات فیر ننکانہ صاحب پہنچے۔ اگلے دن گرودوارہ روڑی صاحب ایمن آباد، گرودوارہ بابے دی بیر سیالکوٹ دیاں حاضریاں بھرن اپرنت شام نوں گرودوارہ سری دربار صاحب کرتارپور صاحب پہنچے۔ ایتھے رات رکن اپرنت لاہور پہنچے اتے دو دن گرودوارہ ڈیہرا صاحب وکھے رہ کے گرودوارہ جنم استھان سری گورو رام داس صاحب جی، گرودوارہ سنگھ سنگھنیاں اتے شہیدی استھان بھائی تارو سنگھ جی دے درشن دیدارے کیتے۔

49 یاتروآں دا ایہہ جتھا چھوٹا ہون کرکے جس شردھا ستکار اتے سیوا بھاونا نال یاترا کیتی گئی ایس دا ورنن کرنا بہت مشکل ہے۔ ہر پاسے سکھ ہی سکھ انند ہی انند خوشیاں ہی خوشیاں سن۔ ایس واری گرودوارہ جنم استھان چونا منڈی لاہور وکھے کیرتن دربار سجائے گئے۔ ربابی جتھیاں نے کیرتن کیتا۔ سنگتاں نے منتر مگدھ ہوکے گربانی سنی اتے تن من تے دھن نال رج کے سیواواں کیتیاں۔ ایسے طرح شہیدی استھان گرودوارہ ڈیہرا صاحب لاہور، گرودوارہ جنم استھان ننکانہ صاحب اتے گرودوارہ سری پنجہ صاحب وکھے لکھاں روپیاں دیاں سیواواں کیتیاں گئیاں۔ سارے استھاناں دے گرنتھی صاحبان، کیرتنی جتھیاں دے سنگھاں اتے اوہناں دے پریواراں نوں دستاراں اتے بستر

بھیٹ کر کے سنمانت کیتا گیا۔ سکولی بچیاں نوں وی دستاراں دتیاں گئیاں۔ لنگراں وچ وی وڈیاں سیواواں کرن دے سبھاگ پراپت ہوئے۔

پاکستان سکھ گرودوارہ پربندھک کمیٹی، اویکوئی پراپرٹی بورڈ لاہور اتے پولیس پرشاسن دی جنی صفت کیتی جاوے گھٹ ہووے گی۔ واہگہ بارڈر توں شروع ہو کے ہر استھان تے جتھے دا بے مثال سواگت کیتا گیا ہر جگہ پھلاں دے گلدستے اتے ہار پائے گئے اتے پھلاں دی ورکھا کیتی گئی، سرکھیا دے پربندھ کمال دے سن۔ پولیس دے سینئر ادھیکاری پورا سماں جتھے دے نال ہی رہے۔ گرودوارہ صاحبان وچ لنگر، رہائش اتے ہور پربندھ لا مثال سن۔ مکدی گل کہ سرحدوں پار سکھاں دی کمیٹی، ای ٹی بی پی لاہور، پاک پولیس دی ایس معاملے وچ جنی وی تعریف کیتی جاوے گھٹ ہووے گی۔ جویں کہ پہلاں وی بینتی کیتی ہے کہ جتھے وچ شامل سنگت نے وی تن من اتے دھن نال سیواواں کیتیاں اتے گربانی دے جاپ کیتے تے سُنے۔ جتھے دی شلاگھا وی ہر گورو گھر وچ اتے ہر پاکستانی باشندے دی زبان تے سنائی دے رہی سی۔

پاکستان دی عوام دی صفت تاں کیتی ہی نہیں جا سکدی۔ پوری یاترا دوران جو وی سجن ملیا اوہ سمجھو کہ اپنا ہی ملیا۔ نفرت نام دی کوئی چیز وکھائی ہی نہیں دتی۔ ایس توں بعد وچ وی اک وار ایسے طرح جتھا لجان دا موقع ملیا ہے جو کہ یاترا دی سحر سی۔ گرودوارہ چوآ صاحب جہلم، قلعہ روہتاس اتے سیالکوٹ کسے جتھے نوں جان لئی اجازت نہیں ہوندی پر گورو صاحب نے آپ کرپا کر کے ایہہ بخشش کیتی۔ اخیر تے آ ؤن لگیاں ادھر اتے اودھر دا ہر انسان رو رو کے کہہ رہا سی داتیا مناں وچ تے کوئی دوری نہیں فیر سرحداں کس لئی ہن۔ جویں ساریاں دے دل اک ہن، زبان اک ہے، پہراوا اک ہے، کھان پین اک ہے، دھرتی اک ہے فیر مہر کرو تے سرحداں ختم کر کے مڑ توں ملک وی اک ہو جاوے تاں جو ایدھر تے اودھر دے لوک اپنے دھارمک استھاناں دے کھلے درشن دیدارے کر سکن۔

اک افواہ جو غلط عنصراں نے پھیلائی ہوئی ہے کہ پاکستان دا ویزا لگن توں بعد ہور دیشاں ولوں ویزے نہیں دتے جاندے ایہہ بالکل غلط ہے۔ انگلینڈ، کینیڈا اتے یورپ دیشاں اٹلی، آسٹریا، جرمن، فرانس وغیرہ سوئزرلینڈ وچ جان توں پہلاں میں پریوار سمیت لگبھگ 6 واری پاکستان دی یاترا کر چکیا سی۔ میرے نال ہور وی سینکڑے لوکاں نے ایہناں یاتراواں توں بعد امریکہ تے کینیڈا ورگے دیشاں دے ویزے لئے ہن اتے کدے کسے نوں کوئی دقت نہیں آئی۔ ایہہ بالکل غلط تے شرارت بھری افواہ ہے جس توں سنگتاں نوں سچیت رہن دی ضرورت ہے۔ بینتی ہے کہ ودھ توں ودھ گنتی وچ سنگتاں اپنے توں وچھڑے گورودواریاں دے درشن کرن لئی پاکستان جان لئی ویزے اپلائی کرن۔ پاکستان اتے بھارت وچکار لکھتی سمجھوتے انوسار اک سال وچ صرف چار جتھے ہی جو کہ گورو نانک صاحب جی دے پرکاش گرپرب، وساکھی، گورو ارجن دیو جی دے شہیدی گرپرب، اتے مہاراجا رنجیت سنگھ دی برسی تے جاندے ہن۔ وکھرا جتھا لجانا بہت مشکل ہوندا ہے۔ دوواں دیشاں دیاں سرکاراں نوں بینتی ہے کہ آنلائین اتے ویزا آن ارائیول دی سویدھاواں شروع کیتیاں جان تاں جو بزرگ، بچے اتے استریاں کھلے ماحول وچ یاترا کر سکن۔ سبھ سکھ جتھیبندیاں، کمیٹیاں، اتے رسوخ دار سکھاں نوں وی بینتی ہے کہ اوہ اپنے یتن کر کے ایس طرح دے ویزیاں دی شروعات کرواؤن جی۔

ہن اک واری فیر توں ایہناں استھاناں دی یاترا لئی جتھا لجان دی تیاری ہو رہی ہے۔ ورلڈ سینٹر فار پنجابی سنستھا دے مکھی پربندھک میرے اتی ستکار یوگ بھائی رزاق صاحب جی نے سنیہا بھیجیا ہے جی۔

قومانتری سیمینار
ورلڈ پنجابی کانفرنس 2024

ورلڈ سینٹر فار پنجابی نے 1 فروری 2024 نوں ورلڈ سینٹر فار پنجابی آڈیٹوریم وچ پہلی انٹرنیشنل کانفرنس ''ورلڈ پنجابی کانفرنس'' دا انعقاد کیتا۔ ایس انترراشٹری کانفرنس دے مکھ مہمان ورلڈ پنجابی کانگرس دے پردھان سری فخر زمان سابقہ منسٹر سن۔ ایس کانفرنس وچ امریکہ توں سردار عجائب سنگھ چٹھا نے وی شرکت کیتی۔

ڈاریکٹر ورلڈ سینٹر فار پنجابی پروفیسر (ر) ڈاکٹر عبدالرزاق شاہد نے پروگرام دی شروعات کیتی گئی۔ اوہناں کیہا کہ اسیں پنجابی زبان، کلا اتے سبھیاچار نوں نوجوان ورگ نال جوڑی رکھن لئی کم کر رہے ہاں۔ اوہناں اگے کیہا کہ اج دے نوجوان پنجابی زبان بولنا پسند نہیں کردے۔ اوہناں کیہا کہ اسیں ماں بولی نوں عالمی پدھر تے پرچلت کرن لئی اپنے پدھر تے پوری کوشش کردے ہاں اتے ورلڈ سینٹر فار پنجابی دا پلیٹ فارم پنجابی زبان تے کھوج کرن لئی اگھے پروفیسر، کھوجی، پنجابی پریمیاں نُوں ہمیشہ جی آیاں نُوں آکھدا ہے۔

کانفرنس دے مکھ مہمان جناب فخر زمان نے انٹرنیشنل کانفرنس موقعے اوہناں نوں سدا دین لئی ڈائریکٹر WCP دا شکریہ ادا کیتا۔ اوہناں کیہا کہ اوہ مان محسوس کردے ہن کہ اوہ ماں بولی پنجابی لئی کم کردے ہن۔ اوہناں حاضرین نوں بینتی کیتی کہ اوہ پنجابی زبان نوں ضرور زندہ رکھن کیونکہ جیکر کسے قوم دی زبان مر جاوے تاں اوہ قوم بہتی دیر زندہ نہیں رہ سکدی۔

قومانتری سیمینار

ساکا ننکانہ صاحب

اکتوبر 1920ء وچ، گرودوارہ ننکانہ صاحب وچ سدھار لئی دھارووال، ضلع شیخوپورا وکھے اک اکٹھ ہویا جس وچ آگوآں نے سنگتاں دے اکٹھ نوں گردوارے اندر کیتیاں جا رہیاں کمرماں بارے دسیا۔ گرودوارہ ننکانہ صاحب گورو نانک دیو جی دا جنم استھان ہون کرکے بہت ہی ستکار یوگ سی۔ سکھاں نے پُرامن ڈھنگ نال مہنت نوں اپنا راہ سدھارن لئی کیہا۔ جدوں مہنت نرائن داس نوں اپنے آپ نوں سدھارن لئی کیہا گیا تاں اوہ پنتھ (سکھ قوم) دا ورودھ کرن دی تیاری کرن لگ پیا۔ مہنت نے سکھاں دا ورودھ کرن لئی لٹیریاں اتے ٹھگاں نوں تنخواہدار ملازماں وجوں بھرتی کیتا۔ برٹش سرکار دی مدد نال اوہنے بندوقاں، پستولاں اتے ہور ہتھیار اتے گولہ بارود اکٹھا کیتا۔ برطانوی سرکار گرودوارہ سدھار دی اکالی لہر نوں ناکام بناؤن لئی ہر طرح ہتھیار ورت رہی سی۔ پُرامن اتے نہتھے سکھاں دا دستا 20 فروری نوں ننکانہ صاحب پہنچیا، سروور وچ اشنان کیتا اتے گردوارے وچ داخل ہویا۔ مہنت نوں دستے دے آؤن دی خبر مل گئی سی، ایس لئی اوہنے رات نوں اپنے آدمیاں نوں اکٹھا کیتا اتے اوہناں نوں اوہناں دیاں ڈیوٹیاں بارے دسیا۔ مہنت دے بندیاں نے مکھ دوار بند کر دتا اتے چھت توں گولیاں چلاؤنیاں شروع کر دتیاں۔ ویہڑے وچ اوہناں گولیاں دا شکار 26 سنگھ شہید ہو گئے جدوں کہ دربار صاحب دے اندر بیٹھے ہور سٹھ سنگھ گولیاں دا نشانہ بن گئے۔ جدوں مہنت دے بندیاں نے کوئی وی ہلدا نہیں دیکھیا تاں اوہ تلواراں اتے بگدے لے کے ہیٹھاں اتر آئے۔ گولیاں دی آواز سن کے بھائی دلیپ سنگھ اتے بھائی وریام سنگھ گردوارے ول بھجے۔ جدوں مہنت نے اوہناں نوں آؤندے دیکھیا تاں اوس نے اپنی پستول نال بھائی دلیپ سنگھ نوں گولی مار دتی اتے اوہ زخمی ہو گئے، اوہناں نوں گردوارے دے اندر جنڈ دے درخت نال بنھ دتا گیا اتے زندہ ساڑ دتا گیا۔ مہنت دے بندیاں نے بھائی وریام سنگھ دے وی ٹکڑے ٹکڑے کر دتے۔ اوہناں نے سنگھاں دیاں لاشاں نوں بھٹھیاں وچ سٹ دتا جتھے ہور لاشاں وی سڑ رہیاں سن۔ ساکا دی یاد گرودوارہ جنم استھان ننکانہ صاحب وکھے واپریاں گھٹناواں دے ستھان تے منائی جاندی ہے۔

21 فروری 2024 نوں سویرے اکھنڈ پاٹھ دی سماپتی موقعے بھوگ صاحب پائے گئے، جس توں بعد ارداس کیتی گئی۔ دھارمک رسماں دی سماپتی اپرنت اوہناں شہیداں دیاں یاداں نوں دنیا دے ساہمنے لیاؤن لئی یادگاری اسمبلی دا پروگرام شروع کیتا، جنہاں نے سکھ قوم دی چڑھدی کلا لئی اک مہان ادیش لئی اپنیاں جاناں وار کے قربانیاں دتیاں سن۔ آسٹریلیا، بھارت اتے انگلینڈ دے کجھ لوکاں سمیت لگبھگ 200 مرد اتے عورتاں زیادہ تر سکھ شامل ہوئے، جتھے چھ بلاریاں نے رسمی اسمبلی نوں سمبودھن کیتا۔

سبھ توں پہلاں سردار راجویر سنگھ نے گل بات کیتی۔ اوہناں دسیا کہ ایہہ جگہ پوری سکھ قوم لئی بہت ہی مقدس ہے کیونکہ ایتھے ساڈے پہلے گورو نانک دیو جی دا جنم ہویا سی۔ اوہناں ننکانہ صاحب دی ساری کہانی حاضرین نوں جذباتی ڈھنگ نال سنائی۔ جدوں وی کوئی ہرمندر صاحب بارے گندی گل کردا ہے، اوہ ساڈے بارے بولدا ہے۔ ایہہ سچ سی کہ ایس پوتر استھان نوں ہندو مہنت توں بچا رہا سی، اپنیاں جاناں قربان کرن توں بعد۔ اوہناں حاضرین نوں کیہا کہ سکھ ہمیشہ سکھی دی راکھی لئی اپنی جان قربان کرن لئی تیار رہندے ہن۔ اوہناں کیہا کہ ساکا ننکانہ صاحب سکھ اتہاس وچ اک دردناک خونی گھٹنا ہے، جدوں 130 توں ودھ نردوش سکھاں دا بناں کسے کارن قتل کر دتا گیا۔ اوہناں

نے بھاری من نال حاضرین نوں کیہا کہ دودھ تے پھٹن تے رونا بے کار ہے۔ SPGC نے مول نانک شاہی کیلنڈر نوں بکرمی کیلنڈر وچ بدل دتا پر اسیں کوئی کاروائی نہیں کیتی۔ ہن سمیں دی لوڑ ہے کہ اسیں نویں پیڑھی نوں تیار کرکے اوہناں نوں سکھ دھرم بارے دسیئے۔ اوہناں دسیا کہ بھائی لچھمن سنگھ نے کس مقصد لئی اپنی جان قربان کیتی اتے ساکا ننکانہ صاحب دی گھٹنا کویں واپری۔ ہائے! اسیں سکھی دے اصل مقصد توں بہت پچھے رہ گئے اتے ساڈی پیڑھی ہندوتوی راہاں نوں اپنا رہی ہے۔

اگے بولن لئی ڈائریکٹر ورلڈ سینٹر فار پنجابی، پروفیسر (ر) ڈاکٹر عبدالرزاق شاہد سن۔ اوہناں پاکستان دے وکھ وکھ حصیاں توں پجی سموہ سکھ سنگت دے نال نال ودیشی سکھاں دا وی سواگت کیتا۔ اوہناں ساکا ننکانہ صاحب دے پچھوکڑ بارے سنگتاں نوں تفصیل نال دسیا۔ اوہناں کیہا کہ سکھ قتل عام ساکا ننکانہ صاحب سکھاں دے مناں وچ ہمیشہ یاد رہے گا کیونکہ اوہناں شہیداں نوں کدے بھلایا نہیں جاسکدا جیہناں نے سکھی دی خاطر قربانیاں دتیاں۔ اوہناں حاضرین نوں دسیا کہ سکھ اتہاس سکھاں دے خون کھرابے اتے گھناؤنے ظلماں نال بھریا پیا ہے۔ ایس دی شروعات گورو ارجن دیو جی توں ہوئی سی جیہناں نے اپنا جیون پیش کیتا سی۔ گورو گوبند سنگھ جی گورو صاحبان دی اک ہور مثال سن، جیہناں نے اپنے آپ نوں قربان کر دتا اتے سکھ دھرم دی رکھیا کیتی۔ صاحبزادیاں دی اک ہور اگھڑویں مثال، جیہناں نوں اوس سمیں ہندوتویاں دے ظلماں نال شہید کیتا گیا۔ اوہناں دسیا کہ سکھاں دے قتل عام دا سلسلہ گورو نانک دیو جی دے سمیں توں شروع ہویا اتے ہن تک جاری ہے۔ ساکا ننکانہ صاحب سکھاں دے قتل عام دی اوہی لڑی سی۔ ونڈ ویلے گاندھی نے سکھاں نوں دھوکھا دتا سی۔ 1984 وچ اندرا گاندھی نے سکھاں نوں فیر دھوکھا دتا اتے مار دتا۔ ہندوواں نے ہمیشہ سکھاں نوں ماریا اتے چندو اتے نرائن دے چیلے ثابت ہوئے۔

سردار نشان سنگھ یو.کے. نے کیہا کہ اسیں ایتھے ساکا ننکانہ صاحب دے شہیداں نوں شردھانجلی دین لئی اکٹھے ہوئے ہاں۔ اوہناں کیہا کہ ایجھے یادگاری پل تے بولن لئی اوہناں نوں سدا دینا اوہناں لئی مان والی گل ہے۔ اوہناں اپنے وچار سانجھے کیتے کہ ہندو ہمیشہ سکھاں نوں نیواں کردا ہے۔ اوہناں نے دسیا کہ سانوں سزا ملی ہے اتے کٹھورتا دا ساہمنا کرنا پیا ہے کیونکہ اسیں گورو نانک دیو جی دے پیروکار ہاں جو سانوں ہمیشہ سچ بولنا سکھاؤندے ہن۔ ایس لئی اسیں ہمیشہ سچ بولیا، ایس نال کوئی فرق نہیں پیندا کہ ایس دے نتیجے کی ہون گے۔ اوہ سکھ سروتیاں نوں صلاح دیندے ہن کہ یاد رکھو جیکر تسیں سچ بولیا تاں تہانوں بھائی لچھمن سنگھ وانگ اوکڑاں دا ساہمنا کرنا پوے گا۔ اوہناں بھاری ہردے نال دسیا کہ بھائی لچھمن سنگھ تے ساتھیاں نے سکھی لئی قربانیاں دتیاں۔ جیکر مستقبل وچ ایجہی ستھتی بنی تاں سانوں اپنیاں قربانیاں دین لئی تیار رہنا چاہیدا ہے۔

کلیان سنگھ کلیان، پروفیسر، جی.سی.یو.، لاہور نے ساکا ننکانہ صاحب دے شہیداں نوں وشیش شردھانجلی بھیٹ کیتی۔ اوہناں نے اتہاسک خون کھرابے والی گھٹنا دی نندیا کیتی کہ پنجاب نوں انگریزاں نے توڑیا سی۔ ہندو اوہناں دے قریبی سن۔ اس لئی نرائن داس نے سکھاں دے دھارمک ستھان گوردوارہ جنم استھان تے قبضہ کرن لئی سنمانت کیتا۔ جدوں بھائی لچھمن سنگھ اتے اوہناں دے ساتھی ایتھے پہنچے تاں نرین داس نے اوہناں ساریاں نوں بے رحمی نال مار دتا۔ اوہناں دسیا کہ ساڈا مقابلہ براہمناں نال سی اتے جیکر اسیں اس نوں منا چاہندے ہاں تاں سانوں ترنت اکٹھے رہن دی لوڑ ہے۔ اوہناں کیہا کہ ایہہ اوہناں نوں 1984 دی یاد دواؤندا ہے جدوں سکھ قتل عام صرف نفرت بھرے بھاشاں اتے ہندوتو دی روڑیوادی سوچ کارن ہویا سی۔

ایس موقعے رانا رنجیت سنگھ، جتھا آگو، یو.کے. نے بولدیاں کیہا کہ اسیں اج بھائی لچھمن سنگھ ولوں ہندو براہمناں اتے انگریزاں دی لٹ کھسٹ توں مکت کرواؤن لئی دتی قربانی نوں یاد کرن لئی اکٹھے ہوئے ہاں۔ اوہناں مان نال کیہا کہ اج دنیا بھر

توں سنگتاں ایتھے بہادر پرش بھائی لچھمن سنگھ نوں شردھانجلی دین لئی اکٹھ ہوئیاں ہن۔ ساڈے پیارے گورو ارجن دیو جی نوں بے رحمی نال شہید کیتا گیا سی اتے ایہہ ظلم بھارت دے سارے سکھاں تے جاری ہن۔ اوہناں نے حاضرین نوں دسیا کہ پلواما □تے مودی سرکار نے حملہ کیتا اتے ایہہ اوہناں دی مہم دا ادگھاٹنی سماروہ سی۔ اس مہم دی شروعات اوہناں دی اپنی فوج دے خون نال ہوئی سی۔ اوہناں جذباتی ہو کے کیہا کہ بھارت نوں ٹکڑیاں وچ ونڈن لئی مودی ہی کافی ہن۔ اوہناں دیاں سیاسی مہماں اتے کاروائیاں بھارت اتے ایتھوں تک کہ اپنے آپ نوں وی برباد کر دین گیاں۔ اوہناں کیہا کہ دوجے پاسے پاکستانی سرکار ہمیشہ بھارت نوں ٹیبل ٹاک تے سدا دیندی ہے اتے سواگت کردی ہے۔ اوہناں کیہا کہ مودی دی راجنیتی نفرت دی نیتی تے بنی ہوئی ہے۔ اوہناں نے ایس منچ تے بھارت نوں چتاونی دتی کہ جیکر بھارت نوں لگدا ہے کہ پاکستان بھارت تے حملہ نہیں کر سکدا تاں ایہہ بھارت دی سبھ توں وڈی غلط فہمی ہے۔ اوہناں حاضرین نوں کیہا کہ اوہ اسمبلی وچ اک متا پیش کرن گے کہ پاکستان بھارت وچ بے عزتی اتے بنیادی منکھی ادھیکاراں دی النگھنا بارے سنیوکت راشٹر وچ بھارت وردھ کیس پیش کرے۔ اوہ پاکستان زندہ باد دے نعریاں نال اپنا بھاشن سماپت کردے ہن اتے حاضرین نے تاڑیاں نال ایس دا ہنگارا بھریا۔

پروگرام دی سماپتی تے پرمکھ پرتیبھا گیاں نوں سنمان پوشاک سروپا بھینٹ کیتا گیا۔

قومانتری کانفرنس
ورلڈ پنجابی کانگرس

فخر زمان جی دی ورلڈ پنجابی کانگرس ولوں ورلڈ سینٹر فار پنجابی دے تعاون نال پاکستان ہیریٹیج ہوٹل، لاہور وچ 4 مارچ توں 9 مارچ تک قومانتری کانفرنس کروائی گئی۔

لاہور وچ ایہہ لگاتار 33ویں کانفرنس سی۔ ایس کانفرنس وچ 58 توں ودھ بھارتی سکھ ودوان، لیکھک، پترکار، پروفیسر اتے ہور بہت سارے جو جیون دے وکھ وکھ پکھاں توں تعلق رکھدے سن، نے رلت کیتی۔

ایس موقعے ورلڈ سینٹر فار پنجابی دے ڈائریکٹر پروفیسر (ر) ڈاکٹر عبدالرزاق شاہد نے کانفرنس وچ شامل ہون لئی سدا دتا۔ اوہناں نے حاضرین نوں ورلڈ سینٹر فار پنجابی دی موجودہ سال وچ کامیابیاں اتے ترقی بارے دسیا۔ اوہناں کیہا کہ حالانکہ بھارت سرکار نے ہمیشہ ہی کئی رکاوٹاں کھڑیاں کیتیاں ہن کہ سکھ شردھالو پاکستان وچ دھارمک سماگماں وچ شامل ہون دے یوگ نہ ہو سکن۔ اوہناں کیہا کہ جیکر اوہناں وچوں کوئی وی ترنت پاکستان جانا چاہندا ہے تاں پاکستان سرکار اوہناں دی سیوا کرے گی۔

قومانتری کانفرنس
ورلڈ پنجابی کانگرس

لاہور وچ ایہہ لگاتار 33ویں کانفرنس سی۔ ایس کانفرنس وچ 58 توں ودھ بھارتی سکھ ودوان، لیکھک، پترکار، پروفیسر اتے ہور بہت سارے جو جیون دے وکھ وکھ پکھاں توں سبندھت سن، نے رلت کیتی۔

ایہناں بھارتی ناگرکاں نوں لاہور وچ کانفرنس وچ شامل ہون لئی ویزا ملیا سی۔ پروفیسر(ر) ڈاکٹر عبدالرزاق شاہد دی وشیش بینتی تے ایہناں بھارتی ناگرکاں نوں جہناں نوں صرف لاہور دا ویزا ملیا سی، نوں ننکانہ صاحب متھا ٹیکن دی اجازت دتی گئی۔ سکھ شردھالو بہت خوش سن اتے ننکانہ صاحب دے درشن پربندھاں لئی پربندھکاں دے دھنوادی سن۔

ورلڈ سینٹر فار پنجابی نے ایس موقعے دا لابھ اٹھاؤندیاں شہیدی استھان وچ پاکستان سرکار دے سہیوگ نال ''سکھ مسلم سانجھ'' وشے تے سیمینار دا انعقاد کیتا۔

سیمینار توں بعد، سکھ شردھالوآں اتے ہور مہماناں نے لنگر ہال دا دورہ کیتا جتھے اوہناں نے سکھی مریادا انوسار دوپہر دے کھانے دی سیوا کیتی۔

قومانتری کانفرنس
پال سنگھ پورے وال کانفرنس

سانوں ایہہ اعلان کردے ہوئے خوشی ہو رہی ہے کہ ''ورلڈ سینٹر فار پنجابی'' لاہور، پاکستان نے اگھے وِدوان اتے پروفیسر پال سنگھ پریوال جی نوں شردھانجلی دین لئی قومانتری کانفرنس دا انعقاد کیتا۔ ایہہ کانفرنس 16-04-2024 نوں سویرے ساڈھے دس وجے (پاکستان دے معیاری سمیں) تے ورلڈ سینٹر فار پنجابی دے آڈیٹوریم وچ ہوئی۔ یو.کے.، امریکہ اتے ہور وکھ وکھ دیشاں توں مہماناں نے بھاگ لیا۔ بلاریاں نے سردار پال سنگھ پریوال دے درڑھ یتناں دی گل کیتی۔ بھاگیدار نے پال سنگھ پریوال دی تعریف کیتی اتے پال سنگھ پریوال نوں شردھانجلی دین لئی ''ورلڈ سینٹر فار پنجابی'' دی چھتر چھایا ہیٹھ اکٹھے ہوئے۔

ایتھے ورنن یوگ ہے کہ عیسائی، اسلام، یہودی اتے ہندو دھرم ورگے ہور دھرماں دے اپنے کیلنڈر ہن۔ پر سکھ دھرم دے منن والیاں نے اپنے تیوہاراں دیاں تاریخاں متھن لئی اتری بھارت وچ سکھاں اتے ہندواں دوارا سانجھے کیتے روائتی وکرمی (جاں بکرمی) کیلنڈر نوں ہی ورتوں وچ لیاندا ہے۔

سکھ نویں کیلنڈر نوں اپنائے جان نوں سکھ پچھان لئی اک وڈے قدم وجوں دیکھدے ہن، اتے اک اجیہا جو کسے وی دھارنا نوں دور کرن وچ مدد کرے گا کہ سکھ دھرم کسے ہور دھرم دی اک شاکھا ہے۔